

Multikulturní výchova v programech a projektech státních a neziskových organizací

Václav Lošek

Diplomová práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Václav Lošek, DiS.**
Osobní číslo: **H140279**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Multikulturní výchova v programech a projektech státních a neziskových organizací**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti multikulturního vzdělávání, tvorby, realizace a hodnocení projektů státních a neziskových organizací.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace výzkumu pomocí obsahové analýzy a dotazníkového šetření.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BARŠA, P., Politická teorie multikulturalismu. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, Svazek 4, politologická řady, 1999, ISBN 80-85959-47-X.

MŠMT. Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. Praha:

Ústav pro informace ve vzdělávání – Tauris, 2001, 98 s. ISBN 80-211-0372-8.

PRŮCHA, J. Multikulturální výchova. Příručka (nejen) pro učitele. Praha: TRITON, 2006. 1. vydání, ISBN 80-7254-866-2.

SARTORI, G. Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci. Praha: Dokořán, 2005, ISBN 80-7363-022-2.

ŠVARCOVÁ, Eva. Slovníček pojmů k multikulturální výchově. Vyd. I. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. 58 s. ISBN 978-80-7041-251-0.

TAYLOR, Ch. Zkoumání politiky uznání. Multikulturalismus. Praha: Epoque, 2004, 1. vydání, ISBN 80-86328-64-3.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **1. prosince 2015**

Termín odevzdání diplomové práce: **15. dubna 2016**

Ve Zlíně dne 1. prosince 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 14.4.2016

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce pojednává o multikulturalismu a multikulturní výchově. V teoretické části se věnuje multikulturalismu z hlediska historického vývoje ve světě a v České Republice. Zabývá se migrací i globalizací. Věnuje se obsahu multikulturní výchovy a jeho významu. Další kapitoly jsou orientovány na vzdělávací mechanismy státního a neziskového sektoru, jejich organizaci, financování. Empirická část je zaměřena na hodnocení vybraných multikulturních projektů, jejich účastníky, na vybrané názory a celkové vnímání multikulturní reality.

Klíčová slova:

multikulturalismus, multikulturní výchova, migrace, globalizace, základní škola, vzdělávací program

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the topic of multiculturalism and multicultural education. The practical part of thesis applies multiculturalism in terms of historical evolution in both the world and the Czech Republic including the theme of migration and globalization. It is focused on multicultural education and its importance. The following chapters look into the educational mechanism, management and funding regarding the government and non-profit sector. The empirical part of the thesis deals with the selected multicultural projects evaluation provided by its participants, specific opinions and complex viewing of multicultural reality.

Key words: multiculturalism, multicultural education, migration, globalization, grammar school, educational programme

Děkuji Mgr. Jakobovi Hladíkovi, Ph.D. za vstřícnost, inspirující rady a ochotu při vzniku práce. Dále také všem, se kterými jsem měl tu čest při tvorbě spolupracovat.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 ÚVOD DO MULTIKULTURAISMU	13
2 HISTORIE A SOUČASNÁ MULTIKULTURNÍ REALITA VE SVĚTĚ A V ČR	16
2.1 SVĚTOVÝ VÝVOJ MULTIKULTURALISMU	16
2.2 ČESKÉ MULTIKULTURNÍ KLIMA	20
2.3 MENŠINY A CIZINCI V ČR	21
3 MIGRACE A GLOBALIZACE	26
3.1 MIGRACE JAKO HISTORICKÝ ZÁKLAD MULTIKULTURALISMU	26
3.2 GLOBALIZACE JAKO JEDEN ZE STRŮJCŮ MIGRACE	28
3.3 GLOBALIZAČNÍ DŮSLEDKY A DOPADY NA MULTIKULTURNÍ REALITU	29
4 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA	31
4.1 VĚDECKÉ DISCIPLÍNY SPOLUUTVÁŘEJÍCÍ MULTIKULTURNÍ VÝCHOVU	31
4.2 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA VE VĚDECKÝCH ASPEKTECH	33
5 STÁT A MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA	37
5.1 POZICE STÁTU V MULTIKULTURNÍ VÝCHOVĚ.....	37
5.2 KURIKULÁRNÍ DOKUMENTY	38
5.3 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM	39
5.4 ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM	42
6 NEZISKOVÉ ORGANIZACE	45
6.1 HISTORIE A SOUČASNOST NEZISKOVÉHO SEKTORU	45
6.2 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA A NEZISKOVÉ ORGANIZACE	47
6.3 VÝZNAMNÉ ORGANIZACE	48
6.4 ZHODNOCENÍ SOUČASNÉHO STAVU	49
7 FINANCOVÁNÍ NEZISKOVÉHO SEKTORU	51
7.1 NEZISKOVÝ VEŘEJNÝ SEKTOR	51
7.2 NEZISKOVÝ SOUKROMÝ SEKTOR	52
7.3 DAŇOVÉ ASIGNACE	54
7.4 VÝSTUPY U KONFERENCE NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ V ROCE 2016.....	54
II PRAKTICKÁ ČÁST	56
8 VÝZKUM	57
8.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	57
8.2 CÍLE VÝZKUMU	57
8.3 HYPOTÉZY.....	58
8.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	59
8.5 VÝZKUMNÁ METODA	59
8.5.1 Dotazník	59

8.6	ZKOUMANÉ PROJEKTY	61
9	VÝSLEDKY VÝZKUMU	63
9.1	DOTAZNÍK	63
	Základní údaje	63
	Vnímání národní příslušnosti a názor na obohacení ze strany jiných kultur.....	63
9.2	POZNATKY Z OSOBNÍ ÚČASTI NA PROJEKTECH.....	72
9.3	VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ.....	73
9.3.1	Test dobré shody	73
9.3.2	Hypotéza 1	76
9.3.3	Hypotéza 2	78
9.3.4	Hypotéza 3	80
9.3.5	Hypotéza 4	81
	ZÁVĚR	83
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	85
	SEZNAM OBRÁZKŮ	89
	SEZNAM PŘÍLOH.....	90

ÚVOD

Najdeme na demografické mapě světa společnosti, které nejsou multikulturní? Snad, nicméně se při hledání dostaneme do fáze praktické antropologie, kdy zkoumáme kmeny původních obyvatel nejdlehlších částí planety a badáme, zdali je neovlivnily nedaleké kultury nebo týmy vědců a cestovatelů, kteří do těchto končin čas od času zavítají. Národy a jejich kultury se přece setkávaly, konfrontovaly, obohacovaly a společně nebo v těsné blízkosti vyvíjely po celá staletí. Jelikož je ovšem člověk bytostí omylnou a obecně morálně nevypělou, tak se národy také střetávaly ve válkách, genocidách, kolonizacích, otroctví a dalších (ne)lidských činnostech.

Současnost je v našem vnímání společnosti mediálně „přemultikulturalizovaná“ a v stále se utužující bipolaritě názorových proudů již trochu nudná. Vlastně ne ani tak nudná jako smutná. Smutná ve skutečnostech, které jsou pro realisticky a nezaujatě smýšlejícího člověka obtížně pochopitelné a neakceptovatelné. Jsme svědky permanentních konfliktů nejen politických a společenských elit v otázkách mezinárodní situace a migrace, ale zejména jejich fatálního selhání v dohledu nad bezpečnostní situací na Zemi. To, zda je to z důvodů mocenských, finančních či náboženských ukáže, ostatně jako vždy, nejpřesněji historie. Jinak řečeno, předmětná problematika je v současnosti jednou ze zásadních otázek celospolečenského diskursu, stojí v centru pozornosti jak odborné, tak i laické veřejnosti u nás i v zahraničí.

S jistotou můžeme konstatovat, že v relativně krátké historii multikulturní výchovy a vzdělávání nebyl časový úsek, který by si vyžadoval diskuzi o tomto odvětví více, nežli současnost a s ohledem na společenský vývoj se nebude jednat o dobu nikterak krátkou. Právě v této době plné zvrátů a kvapem plynoucích a měnících se skutečností se pokusíme v práci nastínit problematiku dosavadního stavu multikulturního vzdělávání v České Republice. Od teoretického pojetí interkulturního edukačního prostředí a exkurzu do problematiky projektů uskutečňovaných v rámci multikulturní výchovy, budeme prezentovat v rámci možného - ucelený a reálný pohled podbarvený kritickým myšlením tam, kde se domníváme, že je to vhodné ne-li nutné.

V teoretické části se obecně zaměříme nejen na vysvětlení pojmu, historii a vývoj multikulturalismu jako takového, ale pokusíme se také vyhodnotit názory odborníků a vědců na jeho směřování, modifikace, úspěchy a prohry. Práce je zaměřena především na dění v České republice a proto se budeme primárně věnovat národnostem a kulturám, které u

nás žijí nebo chtějí žít. Historie našeho spolužití, důvody které k němu vedly a popis jednotlivých národností a kultur je další součástí textu. Pokud hovoříme o multikulturalismu, musíme se také věnovat názorovým proudům, které, vyznávajíc více či méně odlišné hodnoty, mají v současnosti velkou skupinu příznivců.

Základními nositeli rozvoje multikulturního povědomí jsou státní organice, zejména ty v rezortu školství a dále potom organizace neziskového sektoru úzce spolupracující se státním sektorem. Pokusíme se zaměřit na subjekty, které mají zásadní vliv na dění v této oblasti vzdělávání. Ve velkém množství takto orientovaných společností a organizací se zaměříme na ty, o kterých se domníváme, že nahlédnutí do jejich činnosti přinese ucelené informace o současném stavu. Uvozujeme, že povedený a úspěšný projekt nemusí být vždy závislý na štědrě dotovaném rozpočtu a velkém organizačním týmu profesionálů. Dominantní podíl státu je v edukačním systému multikulturního prostředí přirozený a neoddiskutovatelný. Nejedná se pouze o obsahovou část vzdělávání, ale také o mechanismy související se vznikem a kontrolou organizací. Ne tak morálně, ale zcela jistě z hlediska funkčnosti je nejdůležitější hnacím motorem všech organizací zabývajících se multikulturní výchovou přerozdělování finančních prostředků z poměrně spleťtého systému možných zdrojů. V tomto případě se zaměříme na legislativní normy a představení systému financování.

Výzkumnou část uvozuje výběr zvolených projektů a někteří účastníci těchto projektů se stanou respondenty našeho zkoumání. Pomocí kvantitativního výzkumu budeme zjišťovat jejich postoje, názory a hodnocení absolvovaných projektů. Je samozřejmě velmi obtížné obsáhnout celou škálu různých projektů, a proto zvolíme takové, které disponují podobným zaměřením a cílovou skupinou. V takovém případě jsou výsledky vyhodnocování dat hmatatelnější a snáze využitelnější. Závěrečná sumarizace bude obsahovat kompletní souvislosti, vycházející z celkového kontextu práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ÚVOD DO MULTIKULTURAISMU

Prolínání národů a jejich kulturních prvků v menších či větších vývojových epizodách provází lidstvo v podstatě po celou dobu existence. Je ovlivněno přírodními procesy, demografickým vývojem, náboženstvími nebo změnami ve společenském uspořádání jednotlivých národů. Potřeba poznávat, akceptovat a vzdělávat se ve znalostech odlišných kultur je patrná už v antických městech, do kterých proudilo velké množství přistěhovalců. Snaha o klidné soužití se zdá být správným řešením v případě pomnutí faktu, že pokud není vůle poznávat a akceptovat, nastává vůle podmanit, dobýt nebo zásadně ovlivnit. Člověk je tvorem nedokonalým a i po mnoha tisících let vývoje existují jedinci, u kterých se vyskytující tak negativní charakterové vlastnosti, formované okolím při jejich vývoji, že v mnoha případech znemožňují pokusy o konstruktivní dialog vedoucí k všeobecné smířlivosti, uznání a klidnému soužití. Multikulturalismus můžeme považovat za reakci na problematiku soužití národností, kultur, náboženství. Obsáhlou definici nabízí český sociolog Aleš Sekot, který jej označuje jako „*Úsilí o možnost většího rozvoje pro etnické a rasové minority, zejména na půdě vzdělávání, kulturního projevu a dodržování tradice. Vytváření přátelského prostředí a vzájemného respektu pro soužití různých etnik a národností. Výchozí ideou je předpoklad, že všechny kultury mají vzájemně srovnatelnou hodnotu a jsou si rovny a že soužití nositelů různých kultur vede k vzájemnému plodnému obohacení.*“¹. Multikulturní společnost pak usiluje o takový stav, kde bude náboženská, politická a rasová rovnost všech lidí a tato společnost bude založena na respektu k jejich rozdílům.² Multikulturalismus je ale také mnohými jeho odpůrci vnímán velmi problematicky a podrobován mnohdy oprávněné kritice s požadavky o zásadní změnu strategie. Hirt uvádí že: „*Málokterá myšlenka se ostatně ocitla za krátkou dobu své existence v tolika slepých uličkách jako multikulturalismus, který je doposud v mnoha ohledech obklíčen celou plejádou otazníků*“³. Nepochybně se ale jedná se o velmi vlivný koncept společenské i politické významnosti s potřebou racionálního dialogu. Obzvláště v současné době je multikulturalismus velmi

¹SEKOT, Aleš, Sociologie v kostce, 2. vyd. Brno: Paido, 2004, Str 7-8.

²TAYLOR, Charles, GUTMANN Anna., Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition. Princeton, NJ: Princeton University Press 1994, Str. 12

³HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit. Antropologická perspektiva – Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. Str 10

aktuálním termínem, který je intenzivně vnímán většinovou populací. V souvislosti s geopolitickými, náboženskými a ekonomickými problémy částí Asie, Afriky, ale také částí Jižní Ameriky a Evropy vnímáme různé formy důsledků těchto problémů ve vyspělých státech civilizace, kterou považujeme za „západní“. Jedná se o celosvětové téma, dostávající tolikero prostoru v médiích, je stěžejním tématem politických debat, podmětem k rozhovorům odborné či laické veřejnosti, polarizujícím fenoménem. Již nyní lze konstatovat, že se nacházíme v době, která bude mít zcela nepochybně významný vliv na další, vývoj, směřování a vnímání této kulturní ideologie tohoto myšlenkového a politického proudu.

Multikulturalismus však nelze chápat jako jednotné ideové hnutí. Od svého počátečního rozvoje se totiž rozdělil do několika relativně odlišných myšlenkových proudů, které na sebe vzájemně reagují a doplňují se.

1) Pluralistický multikulturalismus.

Kultury jsou zde považovány za uzavřené skupiny, které je potřeba náležitě uchovávat a podporovat. Základní jednotkou uspořádání společnosti je zde skupina či komunita, která se vyznačuje jednotnou kulturou a specifickou kolektivní identitou.

2) Liberální multikulturalismus.

Cílem tohoto proudu je integrace členů jednotlivých skupin a vytvoření občanského společenství rovnoprávných osob. Současně se také snaží vymezit vůči nacionalistickým snahám, které členy „minorit“ jednoznačně znevýhodňují na základě jejich příslušnosti k odlišným kulturním nebo společenským strukturám, aniž by přihlédly k jejich občanství.

3) Kritický multikulturalismus.

Tento proud začal vznikat až v polovině 90. let 20. století. Patří proto mezi nejmladší proudy multikulturalismu. Základní charakteristikou je jeho vymezení vůči některým praktikám, které prosazují liberální a pluralistický proud. Neakcentuje tolik oslavu kultur a jejich rozmanitosti, ale poukazuje na nerovnosti v přístupu, které mají různé skupiny k distribuci zdrojů i ke vzdělání.⁴

⁴Multikulturální centrum Praha, [online] <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/zakladni-proudy-multikulturalismu/>

Hirt popisuje také 3 základní dimenze multikulturalismu:

- Deskriptivní – popis situace nebo stavu společnosti, vykazující kulturně-pluralitní znaky.
- Normativní – hledání norem na základě výstupů z deskriptivní dimenze. Jde o snahu řešit problémy vyvstávajícími v multikulturální společnosti. Hledá reakci na rozkol mezi možnostmi znevýhodněných a privilegovaných sociálních skupin.
- Praktická – činnosti spočívající v reálném uplatnění stanovených norem, které by měli přispět ke zlepšení a vyváženosti narušených vztahů jednotlivých sociokulturních skupin.⁵

Multikulturální současnost se terminologicky vymezuje „odlišností a jedinečností“ vycházející z různorodých, ale přesto vzájemně propojených komunit. Cíle tedy nejsou postaveny na asimilaci ale integraci, která může být brána za jakési synonymum multikulturální společnosti. Integrační procesy ovšem kladou jisté nároky jak na společnost, tak zejména na příslušníka cizí kultury, národa. Majoritní společnost by měla nastavením podmínek reagovat na změny ve skladbě obyvatelstva, cizinec si za splnění určitých podmínek může ponechat svou kulturní identitu. Do jaké míry jsou nastaveny mantinely společností a do jaké míry jsou pro jednotlivé kultury akceptovatelné, je aktuálním a stále se vyvíjejícím předmětem multikulturálního dialogu.

⁵HIRT, Tomáš, JAKOUBEK Marek, Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit. Antropologická perspektiva – Plzeň. Str 11-12

2 HISTORIE A SOUČASNÁ MULTIKULTURNÍ REALITA VE SVĚTĚ A V ČR

Pokud budeme hovořit o multikulturalismu jako jevu, reálně popisovaném v 60 letech minulého století, měli bychom jej spojovat zejména s potřebami společnosti řešit problematiku soužití různých ras, etnik, minorit a dále také problematiku přistěhovalectví. V krátkém exkurzu si nejprve představme některé země, kde má multikulturní vývoj zásadní vliv na uspořádání společnosti jednotlivých státních útvarů.

2.1 Světový vývoj multikulturalismu

Pětisetletá historie osídlování severoamerického kontinentu příslušníky jiných kultur nabízí mnoho forem soužití rozlišných sociálních i etnických skupin. Od brutální kolonizace a vyhlazování původních obyvatel až po požadavky uznání práv minoritních skupin. Někteří představitelé minorit si svou definici menšiny či diskriminované skupiny spíše vsugerovali, než aby měla reálné opodstatnění. Nelze ovšem opomenout i fakt, že v mnoha regionech je soužití jednotlivých etnik založeno na všeobecném respektu, uznání a ke konfliktním situacím dochází zcela výjimečně. Zastánci multikulturní ideologie odmítali principy směřující k vytvoření jednotného homogenního amerického národa a boj proti diskriminaci jednotlivců na základě rasové příslušnosti se tak stává bojem za uznání svébytnosti etnických skupin. V souvislosti se zdůrazňováním etnicity dochází k tvrdé kritice podobnosti o tavicím kotli (meeting pot) které se zakládá na slévání tradic a hodnot v jednu univerzální. Konec 60. let je ve znamení metafory salátové mísy (saladbowl) ve které si přísady ve formě etnických skupin zachovávají svoji jedinečnost.⁶ V poměrně problematické situaci se nachází multikulturní klima Spojených států i v dnešní době, která vykazujíc zjevné známky nezdravosti nastavuje historické zrcadlo multikulturního vývoje. Zajímavé poznatky přináší Cílek, který poukazuje na fakt, že v loňském roce se zvýšil počet aktivních buněk rasové organizace Ku-Klux-Klan ze 70-ti na 190, sílí prvky černošského extremismu, stále častější a problematičtější zásahy policistů proti mladíkům černošského etnika. Je alarmující, že americkými komentátory popisovaná expanze nenávisných skupin (Hate-group), definovaných jako sociální skupiny obhajující nenávist či násilí proti členům rasy,

⁶JAKOUBEK, Marek, HORVÁTHOVÁ Jana, Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: (antropologická perspektiva). 2005. Str. 14-15

etnika, náboženství nebo jiného sektoru společnosti má v posledních letech rapidně stoupající tendenci. Paradoxem je, že pokles počtů těchto skupin byl dokumentován v období vládnutí předchůdců současného amerického prezidenta, který měl být jakýmsi mostem interkulturního dialogu.⁷ Nad zmiňovanými problémy ční jasný a neoddiskutovatelný fakt, že tradiční zájmy amerických konzervativců reprezentované republikány bude zřejmě na základě stranického volebního vítězství v prezidentských volbách 2016 zastupovat člověk, jehož si v dané pozici nepřeje zřejmě nikdo z globálně vládnoucích elit, člověk vyhraněným názorem na islám, přistěhovalectví a menšinová etnika, člověk oplývající populismem s množstvím evidentních nedostatků, nicméně „vyslanec“, ještě stále většinové a stále více soudržné populace, zastoupené zejména skupinou takzvaných WASP (whiteanglo-saxon protestant – bílý anglosaský protestant).

Velmi podobné prvky vzniku nového národa vykazuje historie Austrálie, která je dlouhodobě umístěna na špici pomyslné pyramidy míst, s nejlepšími podmínkami pro život. Země, jejíž základ tvořili trestanci z Velké Británie, však prošla odlišnými postoji ve vztahu k multikulturalismu. Do 60. let 20. století byla imigrace jiných než evropských národů výrazně regulována a v legislativě převládal asimilacionistický duch. Nově příchozí skládali slib královně, byli nuceni se zříci svého původu a výuka na školách byla anglocentricky zaměřena. Po uvědomění si neschopnosti bezprostřední změny kulturní identity, začíná vznikat velmi specifický „multikulturní“ trend. Příchozí obyvatelé si ponechávají své kulturní zvyky a hodnoty, nicméně se do australské společnosti postupně asimilují.⁸ Současný trend australské multikulturní společnosti je ovšem mnohými vnímán s rozčarováním.

Vyspělá země s multikulturním zázemím svou imigrační politikou, která je protipólem té současné evropské, vzbuzuje hrůzu v očích zastánců migračních procesů nebo těch, kteří chtějí nezištně pomoci lidem z rozvojových zemí při cestě za jejich snem. Pokud by se takto chovala např. současná vláda ČR, byla by nelítostně pranýřována zástupci EU, neziskového sektoru a ostatně všemi, kteří zastávají opačné názory. Byla by to vláda xenofobní a nacionalistická.... Austrálie pod vedením svého konzervativního premiéra Tonyho Abbotta mění krok za krokem pravidla přistěhovalectví a přizpůsobuje je podmínkám současného světa. To znamená, že je restriktivně zostřuje. Až šokující se zdá být spot „NO WAY“(nejezděte), ve kterém australský generál Angus Campbell vysílá jasný a velmi

⁷CÍLEK, Václav, [online] <http://prehovac.rozhlas.cz/audio/3581661>

⁸HLADÍK, Jakub, 2006 Multikulturní výchova: Socializace a integrace menšin. Zlín: UTB. Str. 12.

ostrý vzkaz pro všechny, kdo by se chtěli dostat do Austrálie nelegální cestou.⁹ Australské námořnictvo zastavuje lodě s uprchlíky a odesílá je zpět, z nařízení vlády dochází k okamžitému transportu migrantů i uprchlíků do stanových táborů na Papui-Nové Guineji nebo na malý ostrůvek Nauru, pokud možno co nejdále od australské pevniny. Vláda v Canbeře ostatně platí těmto zemím značné obnosy za to, že spravují tyto tábory na svém území, což přirozeně vyvolává ostré reakce ze strany humanitárních organizací, které monitorují stále se zhoršující situaci v přelidněných táborech. Austrálie tyto kroky obhajuje tvrzením, že ilegální migranti nespravedlivě zaplňují utečenecké kvóty těm, kteří se chtějí dostat do Austrálie legální cestou, která je ovšem pro naprostou většinu těchto migrantů více než nereálná. Při studiu dokumentů a očitéch výpovědí cestovatelů a turistů je přitom Austrálie dynamickou a velmi vyspělou multikulturní zemí, která však žije s jizvou ostudné minulosti stále připomínající totální destrukci a dlouholeté ponížení původních obyvatel – Australců. Kromě jejich dlouhotrvající fyzické likvidace musím zmínit děsivě vyhlížející a podobně neúspěšný vládní asimilační projekt, který v sedmdesátých letech násilně odebral až sto tisíc domorodých dětí jejich rodinám. Odebírání dětí trvalo v menší míře již od roku 1870 a převýchova v církevních organizacích, různých typech sdružení nebo rodinách byla pro domorodé děti mnohdy velmi trýznivá. K oficiální omluvě za dlouhotrvající utrpení došlo z úst představitelů státu v roce 2008...¹⁰ Velmi podobnou historii mají také indiánské kmeny Severní Ameriky, které jsou, stejně jako Aboriginci, sociálně nejslabší část obyvatelstva, kterou trápí chudoba, nezaměstnanost, patologické závislosti nebo špatné zdravotní klima. Proto bych v zásadě nepřeceňoval interkulturní vyspělost států, které jsou prezentovány jako multikulturní vzory, ale spíše analyzoval jejich dlouholeté zkušenosti s pokusem o tvorbu zdařilejších modelů interkulturního soužití.

Evropa se vyznačuje odlišným modelem kulturní interakce, jejíž počátky datujeme do 60. let 20. Století. Přicházející migranti ze zemí, které bývaly evropskými koloniemi, zejména do Anglie, Francie, Nizozemí, nebo námezdní dělníci do Německa a Itálie zahájili novou etapu soužití rozdílných kultur a národů na evropském kontinentu. Ve většině případů se jednalo o levnou pracovní sílu s předpokladem k návratu do zemí původu. Po uplynutí několika let se ukázalo, že většina migrantů zůstane natrvalo a evropské státy byly nuceny

⁹ CAMPBELL Angnus, [online]https://www.youtube.com/watch?v=BypuBsE_Eq8

¹⁰GAZDÍK, Roman, Austrálie se omluvila domorodcům. Lidé plakali. [online] <http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/australie-se-omluvila-domorodcum-lide-plakali/r~i:article:519875/>

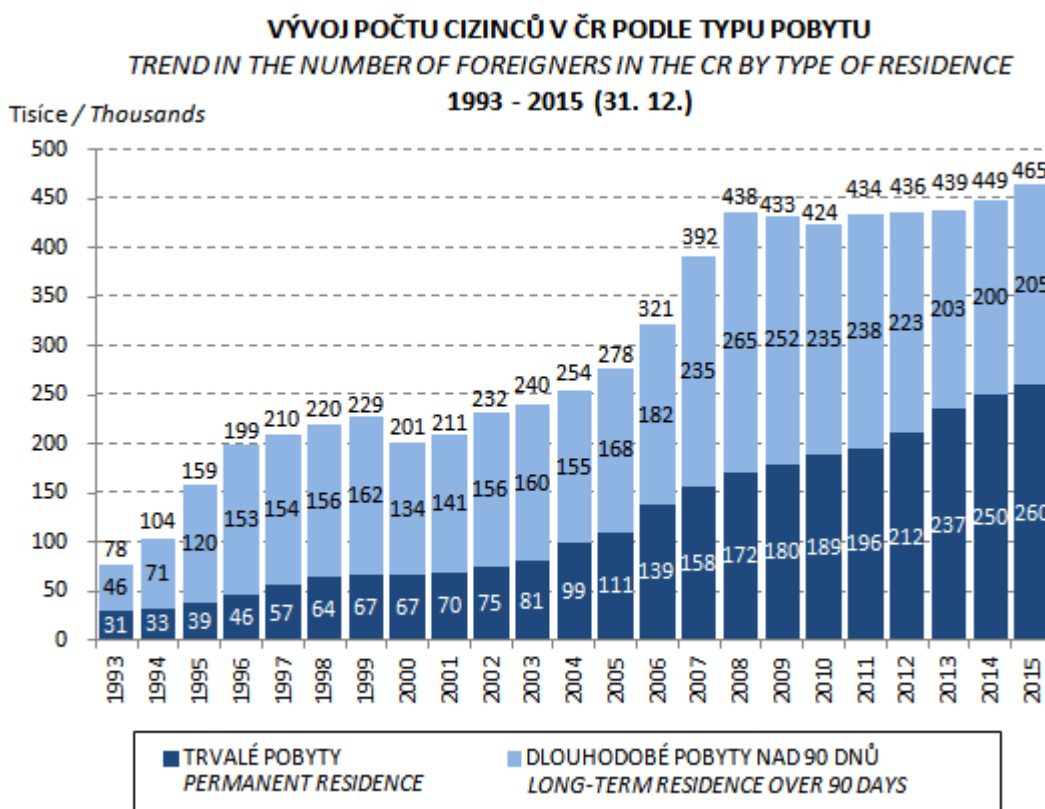
tuto novou složku ve společnosti uchopit. Buďto plnou integrací a asimilací imigrantů nebo v politice multikulturalismu. Plná integrace však již na konci 20. století nebyla v Evropě reálná, díky existenci sílící imigrace, početných, společně žijících komunit a etnických skupin zachovávajíc si svou specifickou kulturu a jazyk. Většina států přistoupila k politice multikulturalismu, která byla v relativně dlouhém časovém úseku podporována, rozšiřována a díky mnohdy bezkonfliktním modelům soužití většinových populací s minoritami, zdála se tedy být vhodným řešením. Změna kurzu nastává koncem 90. let dvacátého století. Situace se začala měnit s dospíváním druhé a zejména potom třetí generace imigrantů, kteří ztratili napojení na zemi svých rodičů, a zároveň se určitá část z nich nezačlenila do společnosti státu, ve kterém žijí. Tito lidé, obývající chudé, mnohdy separované komunity sužované mnohými sociálními problémy vyvolávají negativní reakce majoritní části společnosti. Musíme připustit, že v mnohých případech jsou tyto reakce, narážející zejména na vysoké stupně kriminality a nezaměstnanosti oprávněné. Přirozenou reakcí jsou snahy státních i neziskových organizací o nápravu situace mezikulturním dialogem, ale také sílící vliv hnutí zaměřených na razantní řešení problematiky, vycházející zejména od zástupců politických stran a občanských hnutí krajně pravicového sektoru. K radikálnějšímu řešení se stále častěji přiklánějí i zástupci a zastánci politických ideologií a směrů, kteří zaujímali k problematice umírněnější postoj. Je samozřejmé, že situace má eskalativní tendence zejména v posledních letech, kdy je Evropa cílem těžko korigovatelného počtu uprchlíků a migrantů. Zjevně negativní vliv na vnímání arabského etnika má také islámský fundamentalismus potažmo terorismus, téma číslo jedna v otázkách evropské bezpečnostní politiky současnosti. Zmíněné fakty značně znevýhodňují hlasy, které se snaží upozornit na místa, kde multikulturní model nevykazuje známky závažnějších trhlin a lidé odlišných kultur spolu koexistují bez zásadních disharmonických odchylek. Když pomínu standardní populistické výkřiky z obou stran názorového spektra, vykazují velmi opatrné prognostické názory uznávaných, o to méně mediálně viditelných odborníků, zjevné známky zdrženlivosti. Pokud by Evropa chtěla najít multikulturní model vedoucí k úspěšnému zvládnutí současné situace, obáváme se, že bude neřešitelným problémem vyhovět tak enormnímu názorovému rozpolcení, jaké v současnosti panuje, jak mezi politickými zástupci jednotlivých států, tak ve společenských názorových proudech.

2.2 České multikulturní klima

V české kotlině je situace z historického hlediska značně odlišná, a ačkoli to z dnešního pohledu může vypadat zvláště, Česká republika má za sebou poměrně pestrou multikulturní historii a díky své geografické poloze je místem, kde by mělo docházet k setkávání odlišných kultur. V historii naší země se setkávaly zejména evropské národy, mnohdy především na poli válečném, a výzkumy DNA v jednotlivých lokalitách České republiky přinesly důkazy o tom, že každý pohyb národů potažmo armád tu zanechal transparentní stopy. Za vlády Habsburků byla monarchie soustátím, které v mnohých, i těch negativních paralelách připomínalo nynější evropský svazek. V dobách monarchie se ostatně díky národnímu obrození začali tvořit počátky českých tendencí, podporovaných národními buditeli a spolky, usilujíc o znovuoživení národního cítění, návrat k vlasteneckým ideálům a tradicím. Po Velké válce a vzniku samostatného státu je tento stav společnosti evidentní a je spoluutvářen jak čelními představiteli státu, tak občanskými sdruženími vedenými pronárodními osobnostmi z různých odvětví kulturního a společenského života. Nelze samozřejmě porovnávat dějinné etapy, nicméně tendence tehdejších elit by v dnešní době představovali velmi rozporuplný a silně nacionální postoj. První republika se vyznačovala národním entuziasmem, ukončeným válečnými lety, nejtragičtějším obdobím lidských dějin, vyznačujícím se mimo jiné rasovou nesnášenlivostí těch nejhorších dimenzí. Po poválečném nasměrování Československa zbyly pouze romská a židovská minorita, obě dvě totálně zdecimované systematickým pronásledováním a vyvražďováním. Proto v období mezi koncem 2. světové války a koncem studené války se Československo stalo neobvykle národnostně homogenní. Jedinými migranty přicházejícími ovšem pouze v rámci státu z východu na západ byli Romové. Tato národnostní čistota částečně odcizila občany České republiky od ostatních národů a někteří odborníci jsou přesvědčení, že má vliv na současnou situaci vnímání některých cizích kultur. Proto se nelze divit faktu, že postoje českých občanů k cizincům, obzvláště z exotičtějších destinací spíše nedůvěřivé. Nebyli jsme a stále ještě nejsme, snad s výjimkou velkých měst, zvyklí na jiné rasy, ať už s odlišným fyzickým vzhledem, oděvem nebo jazykem a zvyky.

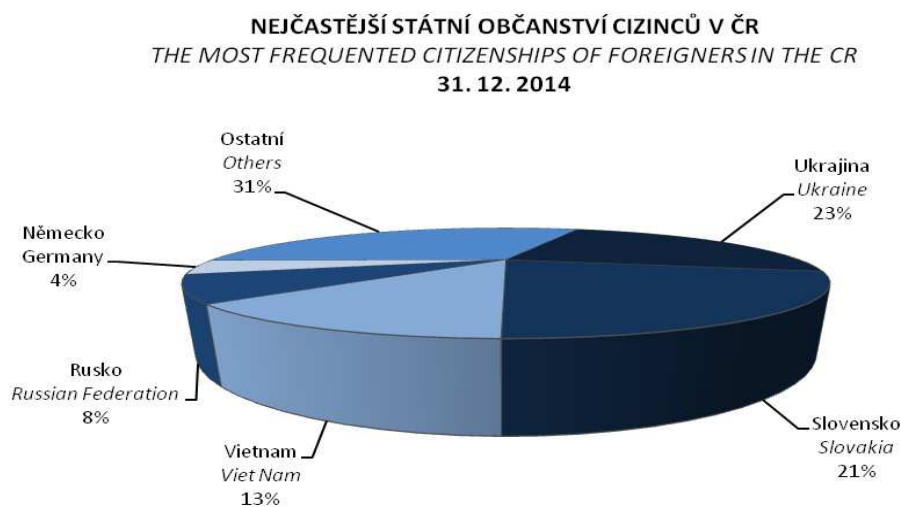
2.3 Menšiny a cizinci v ČR

Pokud chceme analyzovat multikulturní klima české společnosti v návaznosti na multikulturní výchovu, musíme se zmínit o počtech cizinců a následně o národech a etnických skupinách, trvale žijících v ČR. Při pohledu na nárůst počtu cizinců v novodobé historii naší země je evidentní trvalý a plynulý nárůst. Hlavním důvodem velmi plynulého a takřka bezproblémového začlenění do společnosti je fakt, že k nám přicházejí cizinci za pracovními příležitostmi, většinou konkrétními a naprostá většina z nich pochází, z nám poměrně blízkých kultur. Graf uvádí počty cizinců v ČR s legálním pobytem, datované od vzniku ČR v roce 1993.¹¹

Vývoj počtu cizinců v ČR podle typu pobytu obr. 1

¹¹ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, Počet cizinců [online] <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>

Nejčastější státní občanství cizinců v ČR obr. 2

Další, výše zobrazený graf udává přehled o zastoupení nejpočetnějších národnostních menšin v ČR.¹²

Pokud pomínu slovenskou menšinu, která má díky dlouholetému společnému soustátí k ČR nejbližší, musím stručně zmínit další menšiny, mající zásadní podíl na počtech u nás žijících cizinců.

Buryánek říká, že „pro část ukrajinské populace představuje Česká republika přestupní stanici do bohatší západní Evropy. Svou významnou úlohu, proč Ukrajinci migrují právě na území České republiky, hraje také fakt geografické blízkosti a kulturní či jazyková blízkost našich národů. Dalším důvodem může být i to, že Podkarpatská Rus, která je jedna z nejhudších oblastí Ukrajiny, bývaly součástí československého státu“.¹³ Většina Ukrajinců je u nás ekonomicky aktivních, se zaměřením na těžké manuální práce. Pohled minority je sice podle výzkumů rezervovaný, ne však negativní, ve společném soužití nejsou patrné známky problematichtějších nálad nebo konfliktů.

¹²ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, Nejvíce zastoupené menšiny [online] <https://www.czso.cz/csu/cizinci/nejvice-zastoupene-mensiny>

¹³BURYÁNEK, Jan 2002. Interkulturní vzdělávání: Příručka nejen pro středoškolské pedagogy. Str.256.

V dnešní době je na našem území početná vietnamská populace a její příslušníci k nám stále migrují. Vietnamskou komunitu musíme vnímat zcela odlišně než komunitu ukrajinskou, která pochází z podobného sociokulturního prostředí jako Češi. Kulturní prostředí Vietnamu musíme vnímat v kontextu celého Dálného východu, jejich kultura je ovlivněna zcela odlišnou kulturní tradicí než evropské území.¹⁴ Přes tyto fakta je soužití s vietnamskou komunitou na velmi solidní úrovni a nesetkáváme se s projevy mezikulturních konfliktů. Komunita je spojována zejména s obchodními činnostmi, zřídka také s problematikou daňových úniků nebo výroby a distribuce lehkých drog. Velmi vstřícná a uctivá povaha v kombinaci se silnou vazbou na rodinu a poměrně uzavřenou sociální aktivitou nabízí v podání společného soužití veskrze pozitivní příklad multikulturní reality. Další národnostní menšiny na našem území jsou uvedeny v obr. č. 2. Jedná se o německou, ruskou a mezi ostatními zejména polskou populaci. Jejich zvyklosti se těm našim v mnohém podobají, proto se jimi nebudeme podrobněji zabývat.

Pokud mluvíme o menšinách, musíme také uvést menšinu romskou. Romové jsou nejpočetnější národnostní menšinou žijící v ČR. Podle kvalifikovaných odhadů žilo v ČR v roce 2014 okolo 242.000 Romů.¹⁵ Přítomnost Romů na našem území datuje přibližně od 14. století. Romská historie je historií dlouhodobě utiskovaného etnika, které si přes všechny útrapy dokázalo najít své místo v české, potažmo evropské populaci. Romská problematika je neustále velmi citlivým tématem, které je cílem mnoha studií, vládních programů, neziskových aktivit a také tématem rozdělující společnost. Reálně řečeno je faktem, že česká společnost je většinově vůči Romům, když ne rasistická, tak zcela jistě negativně naladěná. Faktem ale také je, že Romové dávají mnohdy svým chováním a způsobem života pádné argumenty jejich kritikům. Odhaduje se, že zhruba polovinu romské populace tvoří Romové integrovaní do společnosti a druhou polovinu tvořili Romové, kteří žijí v nepříznivé situaci, jež označujeme jako sociální vyloučení.¹⁶

Současná situace je značně ovlivněna uprchlickou krizí zasahující evropský kontinent. I přes skutečnost, že se České Republiky dotýká prozatím jen velmi okrajově, je zcela jistě veřejným tématem číslo jedna. Současnou náladu ve společnosti a jakousi ukázkou veřejné-

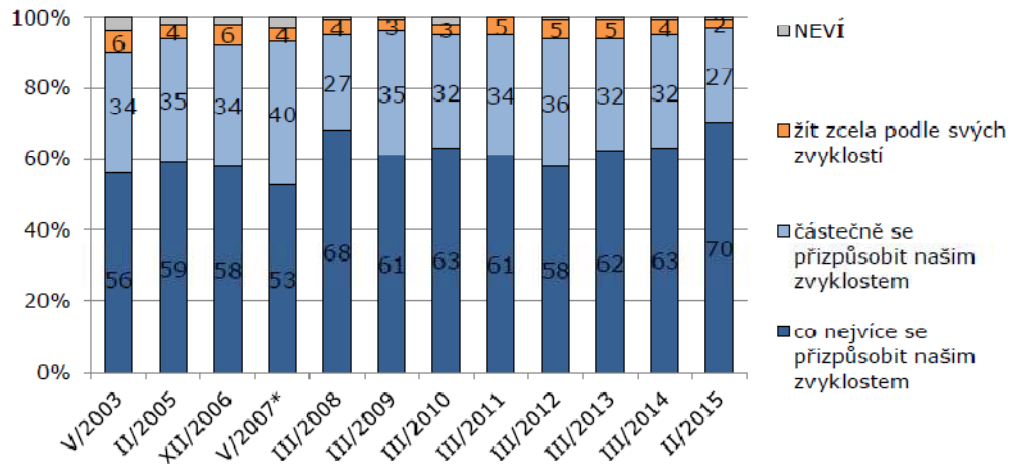
¹⁴BURIÁNEK, Jan, 2002. Interkulturní vzdělávání: Příručka nejen pro středoškolské pedagogy. Str. 265.

¹⁵ZPRÁVA O STAVU ROMSKÉ MENŠINY v ČR ZA ROK 2014 Vydal: Úřad vlády ČR Str 6.

¹⁶HLADÍK, Jakub 2006 *Multikulturní výchova: Socializace a integrace menšin*. Zlín: UTB, 2006. Str. 48-49

ho mínění zachycuje následující obrázek a tabulka publikované Sociologickým ústavem AV ČR.¹⁷

Graf 2: Přizpůsobení se cizinců našim životním zvyklostem – časové srovnání (v %)

Pozn.: *) V roce 2007 byla otázka položena v odlišném znění: „Cizinci by se v ČR měli: co nejvíce přizpůsobit našim životním a kulturním zvyklostem; v některých věcech se přizpůsobit našim životním a kulturním zvyklostem; mít možnost žít zcela podle svých životních a kulturních zvyklostí?“

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost.

Přizpůsobení se cizinců našim životním zvyklostem obr. 3

Znění otázky: „Cizinci by se v ČR podle Vás měli: co nejvíce přizpůsobit našim životním zvyklostem; částečně se přizpůsobit našim životním zvyklostem; měli by mít možnost žít zcela podle svých životních zvyklostí?“

¹⁷SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV, Přizpůsobení se cizinců našim zvyklostem [online]
http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7350/f3/ov150303b.pdf

TABULKA¹⁸**Tabulka 2: Umožnit trvalé usazování (%)³**

	2/05	3/08	3/09	3/10	3/11	3/12	3/13	3/14	2/15
rozhodně ano	3	6	5	5	6	6	5	4	4
spíše ano	25	36	29	36	34	31	31	30	23
spíše ne	43	34	39	36	38	39	40	36	35
rozhodně ne	22	17	21	17	16	18	19	26	32
Neví	7	7	6	6	6	6	5	4	6

Pozn.: Procenta ve sloupci.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 2. – 9. 2. 2015, 1069 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Umožnit trvalé usazování tab. 1

Znění otázky: „*Domníváte se, že každému, kdo má v úmyslu přijít do České republiky a žít zde, by to mělo být umožněno?*“ Varianty odpovědí: rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne.

Z obrázku a tabulky je patrné, že současné multikulturní klima české společnosti není i přes snahy některých osobností veřejného života a neziskových organizací příliš pozitivní. Lze také jen velmi těžko odhadnout následující vývoj situace a také vývojové tendence multikulturní edukace v České Republice. Nepředpokládám, že by mělo dojít k zásadním změnám v kurzu multikulturního vzdělávání, jen je nepříjemné, že migrační vlna má, aniž by se v Čechách a na Moravě projevila, zásadní vliv na vnímání multikulturního prostředí. Současná situace se bohužel promítla také při realizaci praktické části práce. Odmítavé reakce, nechuť komunikace, nebo alibistické výmluvy překvapily zejména v podání vedoucích pracovníků vzdělávacích organizací. Touto realitou se budu blíže zabývat v praktické části.

¹⁸SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV, Umožnit trvalé usazování cizinců [online] http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7349/f3/ov150303a.pdf

3 MIGRACE A GLOBALIZACE

3.1 Migrace jako historický základ multikulturalismu

Jedním z hlavních důsledků rozvoje multikulturních teorií jsou na celém světě patrné a stále se rozvíjející migrační procesy, definované jako pohyb jednotlivců či skupin mezi různými územními celky. Migraci tedy vnímáme jako trvalé přesídlení tj. trvalou změnu bydliště. Pohyb obyvatel za studiem či prací uskutečňovaný v určitých intervalech nazýváme mobilitou.

Důvodů migrace je několik a také migrující mohou být definováni jako uprchlíci – osoby mající odůvodněný strach z pronásledování v zemi původu. Po požádání o azyl a udělení statusu uprchlíka nesmí být vrácen do země původu a musí o něj být postaráno. Zmíněná fakta jsou značně matoucí a agentura OSN pro uprchlíky (UNHCR) uznává, že se globální migrační vzorce od sepsání úmluvy značně zkomplikovaly. Uprchlíci jsou velmi často „spolucestujícími“ ekonomických migrantů, přicházejících do jiných států za účelem zlepšení ekonomické situace a mnoho ekonomických migrantů využívá situace vydávajíc se za uprchlíky. Fenomén označovaná jako „smíšená migrace“ je tedy také definován velmi tenkou a mnohdy nerozpoznatelnou linií mezi uprchlíky a ekonomickými migranty. Tito by měli disponovat cestovními dokumenty, vízem a je v pravomoci cílových států, zdali tyto osoby na svém území ponechá. Situace posledních let ukazuje, že ledabylý přístup mocenských elit nejen v Evropě a nepřipravenost na možnost vzniku migračních situací masivnějšího charakteru produkuje značné problémy v regulaci pohybu velkého počtu lidí, velmi krkolomně zavádí jejich evidenci, rozdělení a tím samozřejmě trpí zejména ti, kteří jsou opravdovými oběťmi – uprchlíci. Evidentní selhání systému, kterého jsme svědky, časté změny kurzu a neuvěřitelně pomalé reakce ze strany zodpovědných zástupců vyspělého světa, dlouhodobě neschopných nacházet progresivní řešení dále umocňují rozkoly společenských nálad.

Druhou světovou válku můžeme nazvat milníkem v migračních proudech. Zatím co několik staletí měli vyspělé státy Evropy expanzivní tendence prezentované kolonizací, v polovině 20. století se tento trend začíná obracet a západní země se stávají přistěhovaleckými¹⁹.

¹⁹ BARŠA, Pavel; BARŠOVA, Andrea. Přistěhovalectví a liberalnizace. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku 7-8

Důsledky kolonizace jsou také mnohými považovány za jeden z důvodů migrace. Spíše výjimkou jsou obchodní centra jako Hong Kong či Singapur nebo kolonie, které byly tvořeny z převážné části bílým obyvatelstvem jako na příklad Austrálie nebo Kanada. Ostatní země především v Africe nebo Jižní Americe zůstaly chudé a pozorujeme u nich naopak soubor postkoloniálních komplexů. Důsledky kolonialismu se tedy projevovali a v jisté míře stále projevují ve sféře ekonomické, kulturní, politické, demografické a ideologické.²⁰ Lidé ze zemí, které byly dříve kolonizovány, mají často tendence přesídlivat do zemí bývalých kolonizátorů, které před ostatními možnými cíly upřednostňují zejména díky znalosti jazyka.

Historicky je popisováno několik hlavních migračních proudů, vztahujících se zejména k zásadním změnám geopolitického uspořádání. V současnosti jsme jednoho z těchto zásadních migračních toků svědky a stáváme se jeho součástí. Důsledkem je nejen změna geopolitického uspořádání a válečné konflikty, ale také propastné ekonomické rozdíly, výkyvy a nepřízeň podnebí a přelidnění jižní části planety tvořící 80% veškeré populace.²¹ To vše potvrzuje teorie, že kostru migračních proudů dnes tvoří osa směřující z východu na západ a z jihu na sever.²²

Změna názorových tendencí západního světa po válečných útrapách dala zásadní impuls k nárokům na rozvoj multikulturní politiky a ve spojení s několika produkty globalizace, které popíši v následující části, dala do pohybu obyvatele rozvojového světa. Tento pohyb má stále rostoucí tendenci, vyžadující neustálý přísun inovativních řešení, korespondujících se zachováním humánního přístupu, ne ovšem na úkor ekonomické stability a mnohdy křehkých demokratických principů.

²⁰DANĚK, Petr. Nerovnoměrný rozvoj světa [online]. Kap.zcu.cz. [cit. 2009-01-21] :http://www.kap.zcu.cz/opory/studijni_texty/kniha_stat_prostor/kap.Danek.doc

²¹ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva-globalizace-bezpečnost. Plzeň: 2007. Str. 79.

²²ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva-globalizace-bezpečnost. Plzeň: Str. 42.

3.2 Globalizace jako jeden ze strůjců migrace

Mnohými i poměrně rozdílnými definicemi popisovaný termín globalizace je a musí být s multikulturalismem spojován, jelikož tyto dva termíny tvoří jakousi paralelu a jejich rozvoj v posledních desetiletích je velmi podobný. Václav Mezřický uvádí, že „Globalizace je především spontánní, neřízený proces. V jisté míře vede k vzájemné integraci některých společností na vyšší, právě globální úrovni. Jednoznačná definice globalizace přitom však neexistuje, tak jako neexistuje její jednotná a ucelená teoretická reflexe.“²³ Lze tedy tvrdit, že vztahy mezi státy spojují jednotlivé destinace tak, že události uvnitř jedné lokality jsou formovány událostmi, které se dějí v jiné, třeba i velmi vzdálené lokalitě a naopak. Další definice podle českého sociologa Jana Kellera uvádí: „*Komplexní proces technických, ekonomických, politických, sociálních a kulturních změn, jež se projevují zejména v posledních dvou desetiletích 20. století. Za jejich jádro považuje vytváření nové mocenské asymetrie, která je dána různými možnostmi mobility. Schopnost mobility zde vystupuje jako zdroj, jenž umožňuje přenášet negativní externality na vše, co zůstává prostorově vázáno. To má vážné důsledky především pro oblast sociální a ekologie.*“²⁴

V období novověku dochází k zásadnímu technologickému průlomům. Díky novým vynálezům umocňuje Evropa svou pozici světového lídra a expanduje do světa. Začíná již zmíněný kolonizační „závod“ a každá z velmocí se snaží o co největší profit ze svých nových teritoriálních území hodně vytěžit. Evropské kolonizátory tímto ovlivnili vývoj mnoha zemí. V jistých aspektech jistě pozitivně, v mnoha jiných zásadně, negativně. Průmyslový růst, efektivnější využívání přírodních zdrojů nebo zásadní pokrok ve zdravotnictví byli jedny z pozitivních oblastí vlivu, na druhé straně byl patrný vliv odlišné kultury, tradic a narušení veřejného sektoru. Domorodí obyvatelé byli podrobena obrovskému integračnímu tlaku, zotročování, mnoha válkám, drancování přírodního a nerostného bohatství. Celý svět se začíná unifikovat koloniálními říšemi, multikulturní hra je rozehrána.

Dalším zlomem dnešní podoby globalizace byla opět Druhá světová válka. Do té doby dominantní Evropa ztratila svou roli obrovskými populačními i materiálními ztrátami

²³ MEZŘICKÝ, Václav, Globalizace, Praha: 2003. 152 s. str. 10

²⁴ ŠVIHLÍKOVÁ, Ilona. Globalizace a krize: souvislosti a scénáře. Praha, 2010, Str. 10

přenechává svou pozici na válečných troskách ekonomicky explodujícím Spojeným státům americkým. Po světové válce se ekonomika řídí tak zvaným fordismem, kdy je ekonomika kontrolována státem. Přibližně v 70. letech dochází k transformaci a hlavní roli ve směřování světového hospodářství přebírají nadnárodní korporace. Stát pozvolna ztrácí kontrolu. Tlak již není ze strany státu ale ze strany velkých firem, jedná se tedy o tlak nadnárodní. Dopady však zůstávají na půdě národní a lokální.²⁵ Globalizace totiž není a momentálně nemůže být spojena se žádnou ucelenou stupnicí hodnot, žádným řádem, dominantní autoritou. Neexistuje instituce, která by mohla zásadně korigovat chování nadnárodních korporací. Dochází k situacím, kdy jsou v jedné zemi přijata přísnější zákonná opatření chránící domácí trh nebo životního prostředí a následuje přesun činnosti společností tam, kde přísná pravidla neplatí. Dochází k situacím, které v mnohých aspektech připomínají ty kolonizační....

3.3 Globalizační důsledky a dopady na multikulturní realitu

Mnoho z globalizačních aspektů má vliv na multikulturní klima, většiny světových oblastí. Multikulturalismus se projevuje do jisté míry všude tam, kde působí tržní mechanismy nadnárodních korporací, mediální aktivity hlavního proudu. Sociální důsledky globalizace jsou úzce spjaty s důsledky ekonomickými. Zvýšení provázanosti trhů, jednotlivých obchodních odvětví, vznik nových forem hospodářství trvale a neoddiskutovatelně snižuje kontrolu a vliv státu na podniky, trh a dopady jejich činností. V rámci jasně nasměrovaného kurzu kapitalisticky orientovaného tržního hospodářství dochází k efektu rozevírajících se nůžek, který můžeme definovat jako narůstání rozdílů mezi úzkou skupinou lidí disponující obrovskými majetky, zmenšováním střední třídy a růstem, z ekonomického pohledu, nižší vrstvy obyvatelstva.

Technologickou globalizací, která je prezentována mj. obrovským rozvojem komunikačních technologií, dopravy a průmyslové výroby dochází k zintenzivnění mezilidských kontaktů a k častějšímu setkávání rozličných kultur, ras a etnik. Zastánci trendu tvrdí, že takovýto kontakt různých kultur přináší kulturní obohaceni a rozšiřování obzorů. Toto tvrzení se zdá být poměrně problematické z pohledu obsahu a úrovně kontaktních údajů. Nelze

²⁵ LEHMANOVA, Zuzana. Aktuální otázky globalizace. Praha: 2003. Str. 223.

totiž jasně tvrdit, že komunikační kanály obsahují informace a trendy zastupují kulturní vzorce jednotlivých etnik nebo národů. Většinou se jedná o dominantní směr jakéhosi globálního kulturního průmyslu mající za následek, ne poznávání jiných kultur, ale nucení jednoho modelu univerzální kultury a jejich produktů. S tímto fenoménem úzce souvisí následná exkluze kultur a jejich artefaktů, které jsou posuzovány jako nemoderní nebo dokonce méněcenné. Částečně se takové vyloučení může přenést na příslušníky dané kultury a vyvolávat konfliktní situace.²⁶ Již zmíněná postmoderní kultura prezentovaná západním, vysoce konzumním stylem života je díky nadnárodním korporacím a jejich touze po zisku nabízena nebo spíše vnucována, v současnosti již naprostě většině světové populace. Paradoxně tak dochází k tomu, že se z multikulturních trendů stávají monokulturní, trhem vytvořené, neustále se měnící modely vzorů a hodnot, postrádající ustálený etický a morální základ, který je potlačen touhou po maximální spotřebě – zisku. Na jedné straně tedy globalizační procesy propojují rozličné kultury, na straně druhé jim vnucují jednotný systém ovlivňující jejich sociální klima.

²⁶BECK, Ulrich. Co je to globalizace? Omyly a odpovědi. Brno: CDK, 2007 Str 58.

4 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA

Multikulturní výchova je v našem prostředí nejčastěji používaný a řekněme zdomácnělý pojem. Dalšími pojmenováními, která vyjadřují při jiném tvaru slov totéž, jsou kombinace slov multikulturní, interkulturní a výchova, vzdělávání, edukace. Z detailního pohledu na významy uvedených pojmů, bych se přiklonil k termínu „interkulturní edukace“. Na druhou stranu nezbyvá než souhlasit s názorem, že zavádění nových termínů by u nás do problematiky vneslo ještě větší zmatek.

„Multikulturní výchova v širokém pojetí je zaměřena na různé aspekty soužití a spolupráce lidí různé příslušnosti rasové, národní, etnické kulturní, sociální, skupinové apod. Cílem multikulturní výchovy je připravit lidi na život v kulturně heterogenní společnosti.“²⁷

Souvislosti mezi multikulturalismem a potřebou vzdělávání v této oblasti upozorňuje Průcha na fakt, že vznik multikulturního vzdělávání a výchovy reagoval na akutní potřebu řešení naléhavých společenských problémů, vznikajících soužitím odlišných národností, potažmo kultur.²⁸

4.1 Vědecké disciplíny spoluutvářející multikulturní výchovu

Interdisciplinární pojetí multikulturní výchovy ji staví do situace předurčené ke vzájemné kooperaci. K těm stěžejním vědám, zásadně formujícím její vývoj a obsah patří pedagogika, sociologie a kulturní antropologie. Dalšími obory, které svými poznatky a zaměřením pomáhají spoluutvářet koncepci multikulturní výchovy, jsou, interkulturní psychologie, etnologie, historie, lingvistika, etnografie některé další.

Multikulturní výchova, jako druh vzdělávací aktivity je formována a spoluutvářena zejména pedagogikou. Využívá veškerou terminologickou základnu obecné pedagogiky, z čehož přirozeně vyplývají snahy o plnou integraci multikulturní výchovy do systému pedagogických disciplín. Z hlediska zaměření je evidentním předmětem žák, učitel a škola, přičemž důraz je kladen zejména na vztah mezi vyučujícím a žákem. Při úzkém spojení těchto dvou disciplín, dochází k zpětné vazbě, která je důležitým prvkem zvyšování kvality edukačních procesů.

²⁷ KRIVOROVÁ, Iva, MATÝSKOVÁ, POBOŘIL.: Multikulturní výchova 2. teorie MKV. Ostrava 2003, Str. 9

²⁸ PRŮCHA J., Multikulturní výchova. Příručka nejen pro učitele. Praha 2006, s. 237

Sociologie je dalším vědním oborem, který má zásadní vliv na multikulturní výchovu. Jako věda zabývající se společenskými jevy je zdrojem důležitých informací, při jejichž efektivním využití můžeme předpokládat úspěšné působení výchovných činností. Mezi nejčastěji využívané kategorie sociologie působící na utváření multikulturní výchovy patří socializace, kultura, sociální skupiny, národ a občanství.

Kulturní a sociální antropologie by se dala nazvat jakýmsi zdrojem informací a multikulturní výchova transformátorem a zprostředkovatelem těchto informací k cílovým příjemcům těchto informací.²⁹ Připadá mi ovšem, že tvůrci multikulturních teorií a edukačních programů mnohdy opomíjejí pracovat s poměrně zásadními informacemi a historickými fakty, které kulturní a sociální antropologie nabízí. Velmi nešetrně je také zacházeno s dlouhodobě historicky budovanými skutečnostmi a postoji, které opravdu nelze změnit tak, že určíme, že právě naše doktrína vnímání a soužití odlišných kultur je ta správná a v jejím rámci potlačujeme a neakceptujeme dlouholetou a mnohdy těžce vybojovanou tradici národního povědomí, národní hrdosti nebo náboženského vyznání. Z množství vědecky i historicky ověřených pramenů vyplývá, že mnohé národnostní a náboženské skupiny mají mnohdy tisícileté tendence k nesnášenlivosti, opovrhování a násilným řešením názorových rozporů. Ostatně historie válečných konfliktů lidského pokolení mluví za vše. Je tedy stále aktuálnější, čerpat antropologické poznatky a transformovat je do moderních edukačních linií multikulturní výchovy, reagujíc na aktuální společenské problémy a zkušenosti z dlouhodobě nefungujících projektů.

Poměrně významnou roli v tvorbě multikulturních doktrín hrají také etnologie a etnografie. Etnologie (z řeckého *ethnos*, kmen, národ, a *logia*, nauka) je společenská věda, jež se zabývá srovnávacím studiem kultur a společností.³⁰ Zabývá se tedy analýzou poznatků o rysech jednotlivých kultur získaných při terénním výzkumu a to zejména z hlediska vývojového a srovnávacího. **Etnografie** (z řeckého *ethnos*, kmen, národ, a *grafein*, popisovat), česky národopis, je společenská věda zkoumající a popisující modely chování, sociální organizaci, zvyky, hudbu a umění v jednotlivých lidských kulturách a tech.³¹ Předmětem zájmu jsou hmotné aspekty kultury a aspekty způsobu života. Je velmi

²⁹ HLADÍK, Jakub. Multikulturní výchova: Socializace a integrace menšin. Zlín 2006, Str. 19-22

³⁰ WIKIPEDIE, Etnologie [online] <https://cs.wikipedia.org/wiki/Etnologie>

³¹ WIKIPEDIE, Etnografie [online] <https://cs.wikipedia.org/wiki/Etnografie>

úzce spojena s folkloristikou, která je zaměřena na slovesné, hudební, taneční a výtvarné výsledky činností jednotlivých etnik. Uvedené vědecké disciplíny jsou velmi úzce propojeny s výše zmíněnou kulturní a sociální antropologií a často dochází ke střetu odborných a mocenských zájmů jednotlivých pracovišť. To ovšem nevyvrací fakt, že při tvorbě multikulturních vzorců hrají neoddiskutovatelnou a zásadní úlohu.

Interkulturní psychologie se zabývá srovnáváním a následným popisem jednotlivých funkcí lidské psychiky v souvislosti s etnickými, národními, rasovými a jím podobnými faktory. Již v první polovině 20. století byla rozdílnost psychologických vlastností jednotlivých etnik předmětem zájmu antropologických studií. Psychologická antropologie, jak byla tehdy nazývána, se tedy zabývala psychologickými činiteli v kulturním kontextu. Opět musíme konstatovat, její význam a propojení s multikulturní výchovou.

V souvislosti s multikulturní výchovou jsou také zmiňovány další vědní disciplíny jako historie, lingvistika nebo vybraná právní odvětví.

4.2 Multikulturní výchova ve vědeckých aspektech

Multikulturní výchova se dnes rozvíjí jako oblast vědecké teorie a výzkumu.

Její podstatou jsou čtyři složky:

Oblast vědecké teorie – na rozvoji teorie multikulturní výchovy se podílí řada výše zmiňovaných vědních disciplín. Teorie multikulturní výchovy je transdisciplinární teorií.

Oblast výzkumu – zasahuje jak do teoretické tak do praktické části multikulturní výchovy

Oblast infrastruktury – jedná se o podpůrná zařízení, která vytváří základnu pro teorii, výzkum a realizaci multikulturní výchovy. Jsou to například vědecké organizace, informační databáze a literatura.

Oblast praktické edukační činnosti – multikulturní výchova se realizuje pomocí edukačních a osvětových programů ve škole a vzdělávacích institucích.³²

³² PRŮCHA, Jan., Multikulturní výchova, Teorie-praxe-výzkum, Str 14-15

Oblast praktické edukační činnosti a jejího výzkumu je hlavním cílem této práce. Pro lepší pochopení těchto činností uvádím dělení multikulturní výchovy do dimenzí, tak, jak uvádí Banks.

Dimenze multikulturní výchovy:

1. Obsahová integrace - popisuje způsoby, které učitelé používají k tomu, aby zakomponovali obsah multikulturní výchovy do výuky s cílem ilustrovat klíčové principy a teorie jejich předmětu či zaměření.
2. Struktura procesu osvojování si vědomostí - obsahuje metody, aktivity či otázky, které učitelé používají k lepšímu pochopení učiva. Zde je důležité, aby žáci pochopili, jak získávají poznatky a vědomosti a jak tyto mohou být ovlivněny různými přístupy
3. Redukce předsudků - tato dimenze popisuje strategie a způsoby, jakými učitelé směřují své žáky k uznávání hodnot demokratické společnosti a vytvářejí v nich potřebu redukce vlastních předsudků
4. Rovnost ve vzdělání - tato vzniká za předpokladu, že učitelé přizpůsobují svoji výuku žákům s odlišným původem, kulturním zázemím apod.
5. Posílení kultura škol a sociální struktury - škola by měla být pojímána jako komplexní sociální systém, který stojí nad svými komponenty jako je kurikulum, vzdělávací materiály a učitelovy přístupy. Celý tento komplexní systém by měl být podroben reformě, nikoli pouze jeho jednotlivé části.³³

Důležitým faktorem multikulturního vzdělávání je interakci mezi učitelem a žákem, potažmo mezi žáky navzájem. Žák nesmí být pouze pasivním objektem výuky, ale měl by být zdrojem nápadů a informací, aktérem, který ovlivňuje, modifikuje a v některých případech i sám vede výuku. Multikulturní výchova se neobejde bez dodržování strategií zdvořilosti, efektivní komunikace, smysluplná diskuse, konstruktivní spolupráce a kritického myšlení. Všechny zmiňované činnosti jsou tedy využívány v jednotlivých druzích výukových metod, ty hlavní pro ilustraci uvádím:

³³ BANKS, J. *Educating Citizens in a Multicultural Society*. NY: Teachers College Str 79

- diskuze
- brainstorming
- simulační hry a dramatizace
- kritické myšlení
- zážitková pedagogika
- skupinové vyučování
- projektové vyučování

Vyjmenované metody jsou hodnoceny v rámci multikulturního vzdělávání za velmi přínosné, neznámá to však, že by nebyly používány i klasické metody nebo různé kombinace jednotlivých metod. Nejdůležitější je pozitivní výsledek a kladné hodnocení žákem i učitelem.

Zmíněné dimenze a metody multikulturní výchovy mají za cíl co nejefektivnější a nekvalitnější pojetí edukačního procesu zaměřeného na rozvoj kompetencí. Jak uvádí Hladík, jde o „*Dnes je často užívané pojetí pojmu kompetence jako souboru znalostí, dovedností, zkušeností, metod a postupu, ale také např. postojů, které jednotlivec využívá k úspěšnému řešení nejrůznějších úkolů a životních situací a které mu umožňují osobní rozvoj i naplnění jeho životních aspirací.*“³⁴

Tvorba multikulturních kompetencí může být také chápána jako tvorba cílů multikulturní výchovy.

Kompetence k rozvoji cílů multikulturní výchovy vnímá Švingalová takto:

Kompetence osobnostní – v této oblasti jde o:

- respekt a úctu k člověku obecně, ale i k jeho jinakosti,
- chápání odlišnosti (jinakosti) jako možnosti vzájemného obohacení,
- schopnost otevřenosti a aktivního přístupu v poznávání jiných kultur,
- rozvoj kritického myšlení,
- schopnost empatie – vcítit se do situace jiných lidí.

³⁴ HLADÍK, Jakub, Konstrukce a modely multikulturních kompetencí, *Pedagogická orientace* 20(4), 2010, Str. 27-47, [online] <https://journals.muni.cz/pedor/issue/view/1118>

Kompetence sociální:

- schopnosti a dovednosti prosadit vlastní právo, ale na druhé straně respektovat právo těch druhých

Kompetence občanské:

- vyznačují se tím, že dodržujeme nejen svá práva, ale respektujeme práva a svobody ostatních. Zahrnují také ochranu a úctu k našim a jiným národním tradicím, kulturnímu a historickému dědictví.

Kompetence interkulturní:

- jde o pochopení a porozumění kulturním odlišnostem příslušníků jiných sociokulturních skupin (etnických, náboženských, rasových)³⁵

Dalším teoretickým rozbořem multikulturního vzdělávání se budu zabývat v následující kapitole, která je zaměřena na kurikulární dokumenty v českém školství.

³⁵ ŠVINGALOVÁ, Dana, Úvod do multikulturní výchovy. Liberec 2007, Str. 29.

5 STÁT A MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA

5.1 Pozice státu v multikulturní výchově

Stát hraje z hlediska multikulturního vzdělávání zásadní roli. Tato role spočívá zejména v tvorbě kurikulárních dokumentů, schvalovacím a zejména dotačním procesu projektů, které se přihlásí do Dotačního programu na podporu vzdělávání v jazycích národnostních menšin a multikulturní výchovy organizovaného Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy v daném roce v souladu s nařízením vlády č. 98/2002 Sb. Pro rok 2016 mohou žádat právnické osoby v souladu s usnesením vlády č. 470 ze dne 15. června 2015, o Hlavních oblastech státní dotační politiky vůči nestátním neziskovým organizacím, včetně škol, školských zařízení a vysokých škol, které prokazatelně vykonávají činnost ve prospěch příslušníků národnostních menšin a rozvoje multikulturní výchovy. Činnost je prokazatelná výroční zprávou, referencemi, vyjádřením představitele státní správy nebo samosprávy nebo jinými příklady dokládající předmět činnosti a délku činnosti žadatele alespoň jeden rok. Školy a školská zařízení, které se řídí školními vzdělávacími programy, nemusí tuto činnost dokladovat.³⁶

Hlavní tematické okruhy podporované programem jsou

- Podpora vzdělávání v jazycích národnostních menšin
- Multikulturní výchova

Po vyhodnocení žádostí tedy pracovníci ministerstva vydají pořadí úspěšnosti projektů a je zahájen prováděcí proces. Státní subjekty jsou zapojeny do multikulturní výchovy i v mnoha jiných činnostech, které organizují nebo se podílejí na financování např. obce, kraje, jednotlivé úřady nebo instituce. Stejně jako u multikulturních aktivit vyvíjených školami ani u ostatních státních organizací nevzniká databáze těchto činností, což znesnadňuje přehlednost a orientaci v této oblasti. Na realizaci multikulturní výchovy se podílejí i další ministerstva a to zejména rezorty práce a sociálních věcí, financí, spravedlnosti nebo vnitra. V rezortu Ministerstva vnitra také fungují edukační programy zaměřené na rozvoj kompetencí policistů, kteří přicházejí do styku s občany cizích státních příslušností a tento kon-

³⁶ Dotační program na podporu vzdělávání v jazycích národnostních menšin a multikulturní výchovy MŠMT 2015 [online] <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/dotacni-program-msmt-na-podporu-vzdelavani-v-jazycich-3>

takt vyžaduje určitou míru znalostí a dovedností, které předcházejí vzniku problematických situací.

Důležitým orgánem státní správy ve vztahu k neziskovým organizacím je Rada vlády pro nestátní neziskové organizace, která je stálým poradním, iniciativním a koordinačním orgánem vlády České republiky v oblasti nestátních neziskových organizací. Rada vlády pro nestátní neziskové organizace byla zřízena usnesením vlády z 10. června 1992 č. 428 jako Rada pro nadace, usnesením vlády z 30. března 1998 č. 223 byla poté transformována na Radu vlády pro nestátní neziskové organizace. Rada soustřeďuje, projednává a prostřednictvím svého předsedy předkládá vládě materiály, týkající se neziskových organizací vztahující se k vytváření vhodného prostředí pro jejich existenci a činnost.³⁷

5.2 Kurikulární dokumenty

V následující podkapitole se budu podrobněji zabývat stěžejními dokumenty pro oblast multikulturního vzdělávacího procesu. MKV a vzdělání v českém školském systému vychází z několika stěžejních dokumentů, tvořících normativní základnu edukačního systému. V následující kapitole se detailněji zaměřím zejména na ty dokumenty, které jsou důležité pro základní školy, ke kterým se také vztahuje výzkumná problematika práce.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice vznikl na základě usnesení vlády České republiky č. 277 ze dne 7. dubna 1999, která v něm – v návaznosti na programové prohlášení z července 1998 – schválila hlavní cíle vzdělávací politiky. Přijaté cíle se staly východiskem „Koncepce vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v České republice“³⁸

Konečná podoba tohoto dokumentu byla projednána a jednomyslně schválena na zasedání vlády České republiky dne 7. února 2001 a stejně jako jsou dokumenty strategického charakteru nazývány v některých zemích, nese tento program název „Bílá kniha“. Česká Bílá kniha je pojata jako systémový projekt, formulující myšlenková východiska, obecné záměry a rozvojové programy, které mají být směrodatné pro vývoj vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu.³⁹ Tento dokument je zásadním dokumentem stanovujícím základ-

³⁷ Rada vlády pro NNO, [online] <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/zakladni-informace-767/>

³⁸ Strategické a koncepční dokumenty MŠMT, [online] <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategicke-a-koncepcni-dokumenty-cerven-2009>

³⁹ Bílá kniha 2002, [online] <http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol>

ní obecné cíle vzdělávání v českých školách. V obecných cílech je věnována pozornost také multikulturní výchově, přičemž je jejich obsah spíše proklamativního charakteru.

Obecně cíle uvedl ve zkrácené podobě Jan Průcha následovně:⁴⁰

- MKV na základě poskytování informací o všech menšinách, zejména romské, židovské a německé, jejich osudech a kultuře, utváří vztahy porozumění a sounáležitosti s nimi.
- Výchova k partnerství, spolupráci a solidaritě znamená usilovat o život bez konfliktů a negativních postojů ve společenství různých národů, jazyků menšin a kultur, být schopen respektovat i značné odlišnosti mezi lidmi a kulturami dnešního světa.

V souladu s principy kurikulární politiky zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., jsou dokumenty tvořeny na úrovni státní a školní.

Státní úroveň v systému těchto dokumentů představuje již zmiňovaný Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy. Rámcový vzdělávací program vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy – předškolní, základní a střední vzdělávání.

Školní úroveň představují školní vzdělávací programy, podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách.

Národní program vzdělávání, rámcové vzdělávací programy i školní vzdělávací programy jsou veřejné dokumenty přístupné pro pedagogickou i nepedagogickou veřejnost.

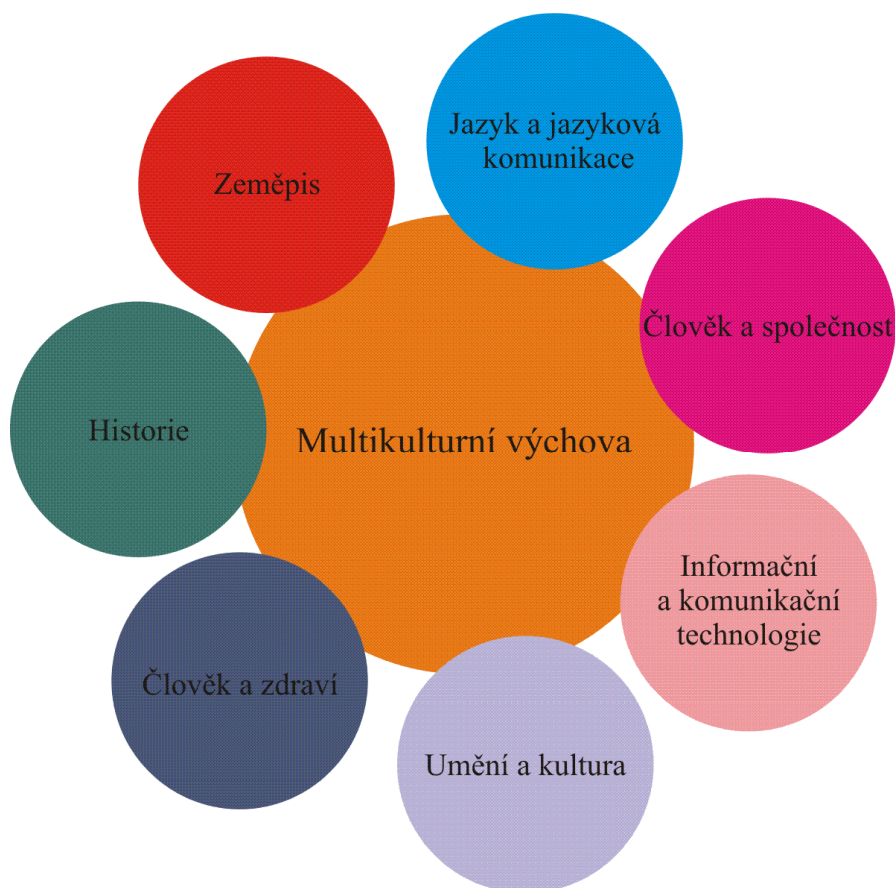
5.3 Rámcový vzdělávací program

Rámcový vzdělávací program pro základní školy vychází z nové strategie vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě a formuluje očekávanou úroveň vzdělání stanovenou pro všechny absolventy jednotlivých etap vzdělávání. Podporuje pedagogickou autonomii škol a profesní odpovědnost učitelů za výsledky vzdělávání.

⁴⁰ PRŮCHA, J. Multikulturní výchova: Příručka nejen pro učitele. Praha 2006. Str 24.

Multikulturní výchova je v programu zastoupena zejména v kapitole Průřezová témata, která prezentují okruhy aktuálních problémů současnosti a jsou významnou součástí základního vzdělávání, především v zaměření edukace na postoje a hodnoty.

Multikulturní výchova prolíná všemi vzdělávacími oblastmi. Blízkou vazbu má zejména na vzdělávací oblasti uvedené v obrázku

Vztah multikulturní výchovy k okruhům školské edukace obr. 4

Vymezení průřezového tématu multikulturní výchova

Průřezová témata reprezentují v rámcově vzdělávací programu problematické okruhy současnosti a stávají se nedílnou součástí základního vzdělávání. Jsou důležitým formativním prvkem základního vzdělávání, vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků, pro jejich spolupráci a pomáhají rozvíjet ty stránky osobnosti, týkající se postojů a hodnot. Žáci dostávají možnost utvářet si integrovaný pohled na danou problematiku a uplatňovat širší spektrum dovedností.

Průřezové téma Multikulturní výchova v základním vzdělávání umožňuje žákům seznamovat se s rozmanitostí různých kultur, jejich tradicemi a hodnotami. Na pozadí této roz-

manitosti si pak žáci mohou lépe uvědomovat i svoji vlastní kulturní identitu, tradice a hodnoty.

Přínos multikulturní výchovy je v rámcovém vzdělávacím programu vymezen ve dvou oblastech, specifikován v níže uvedeném textu

V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- poskytuje žákům základní znalosti o různých etnických a kulturních skupinách žijících v české a evropské společnosti
- rozvíjí dovednost orientovat se v pluralitní společnosti a využívá interkulturních kontaktů k obohacení sebe i druhých
- učí žáky komunikovat a žít ve skupině s příslušníky odlišných sociokulturních skupin, uplatňovat svá práva a respektovat práva druhých, chápat a tolerovat odlišné zájmy, názory i schopnosti druhých
- učí přijmout druhého jako jedince se stejnými právy, uvědomovat si, že všechny etnické skupiny a všechny kultury jsou rovnocenné a žádná není nadřazena jiné
- rozvíjí schopnost poznávat a tolerovat odlišnosti jiných národnostních, etnických, náboženských, sociálních skupin a spolupracovat s příslušníky odlišných sociokulturních skupin
- učí žáky uvědomovat si možné dopady svých verbálních i neverbálních projevů a připravenosti nést odpovědnost za své jednání,
- poskytuje znalost některých základních pojmů multikulturní terminologie: kultura, etnikum, identita, diskriminace, xenofobie, rasismus, národnost, netolerance aj.⁴¹

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- pomáhá žákům prostřednictvím informací vytvářet postoje tolerance a respektu k odlišným sociokulturním skupinám, reflektovat zázemí příslušníků ostatních sociokulturních skupin a uznávat je
- napomáhá žákům uvědomit si vlastní identitu, být sám sebou, reflektovat vlastní sociokulturní zázemí
- stimuluje, ovlivňuje a koriguje jednání a hodnotový systém žáků, učí je vnímat odlišnost jako příležitost k obohacení, nikoli jako zdroj konfliktu

⁴¹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání Praha: Str 97

- pomáhá uvědomovat si neslučitelnost rasové (náboženské či jiné) intolerance s principy života v demokratické společnosti
- vede k angažovanosti při potírání projevů intolerance, xenofobie, diskriminace a rasismu
- učí vnímat sebe sama jako občana, který se aktivně spolupodílí na utváření vztahu společnosti k minoritním skupinám⁴²

Při nastudování toho, jaké mají být přínosy multikulturní výchovy v rámci základního vzdělávání, si nelze neuvědomit fakt, že splnění uvedených cílů je téměř nereálné. Jak v souvislosti reálným začleňováním multikulturní výchovy do výuky, tak z pohledu současné společenské situace, kdy se převažující antipatie související s jen těžce předvídatelnou migrační krizí odráží v názorových spletech nejen žáků, ale zcela jistě i vyučujících. V deset let staré publikaci Jan Průcha nadčasově uvádí, cituji: „Vždy je snadnější formulovat určité vzdělávací cíle nebo kompetence žáků, než lze tyto plánované (ideální) požadavky skutečně dosahovat ve vzdělávacích výsledcích žáků. Překážkou je již to, že dosud nebyli učitelé na multikulturní výchovu na pedagogických a jiných fakultách náležitě připravováni. Ještě závažnější překážkou je to, že ti, kdo naplánovali přínos multikulturní výchovy, zřejmě nebyli obeznámeni s vědeckými poznatky o reálných možnostech ovlivňování postojů a hodnot mladých lidí k žádoucím stavu. Proto jsou požadavky kladené na multikulturní výchovu často iluzorní a skutečné účinky jsou jen zbožným přáním. Avšak není nutné podléhat skepsi, nýbrž je dobré přistupovat k multikulturní výchově ve školách pozitivně, je to nesporně užitečná záležitost, jen je třeba vědět, jak s ní zacházet racionálně, bez nereálných očekávání.“⁴³

5.4 Školní vzdělávací program

Podle školních vzdělávacích programů se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách; tento vzdělávací program si vytváří každá škola samostatně podle zásad stanovených v příslušném rámcovém vzdělávacím programu a měl by být stavěn přesně na podmínky školy, zkušeností učitelů, skladbu žáků, jejich zájmy, případně požadavky rodičů a pomocí

⁴²Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání Praha: Str 98

⁴³PRŮCHA, Jan. Multikulturní výchova: Příručka nejen pro učitele, Praha 2006, str. 27-28

volné časové dotace dotvářet zaměření výuky. Proces začleňování multikulturní výchovy do programu byl cílem zkoumání v rámci projektu *Varianty*, a následně publikován v tiskopise *Interkulturní výchova ve školním vzdělávacím programu*.⁴⁴ Do projektu se zapojilo několik základních škol, jejichž pedagogové, ve spolupráci s odborníky, pracovali na zpracování postupu, jak nejlépe multikulturní výchovu do školního vzdělávacího programu implementovat a jejich činnost byla následně podrobena důkladné analýze.

Každé průřezové téma je kroskurikulární a nelze jej plánovat izolovaně. Je nutné jej implementovat do celého vzdělávacího programu, tak, aby mělo zastoupení zejména v předmětech, ve kterých má své opodstatnění. Multikulturní výchova by neměla být ve školním programu lokalizována do všeobecných frází o začlenění při vhodných příležitostech ani poznámkami ve sloupcích přesahy nebo mezipředmětové přesahy. Takovéto zpracování tématu v školním vzdělávacím programu nenapomáhá systematicky dosahovat jejích cílů. Aplikace průřezových témat ovšem vyžaduje notnou dávku schopností, pracovat s těmito, již pro potřebu školy analyzovanými, tématy v rámci zpracování či pozměňování klíčových kompetencí a ne je dodatečně přiřazovat do již zpracovaných dokumentů. Uvědomme si, že nejsme pouze „nosiči“ informací o jiných sociokulturních skupinách, ale tvůrci žádoucích postojů, které nabývají významu zejména tehdy, když jsou uplatňovány.

Při implementaci multikulturní výchovy do školního výchovného programu je nutné:

- Rozumět podstatě multikulturality jako společenského jevu a multikulturní výchově jako reakci na něj.
- Znat obecné cíle rámcového vzdělávacího programu a rozumět jim, umět s nimi pracovat.
- Znat cíle rámcového vzdělávacího programu v průřezovém tématu multikulturní výchova obsažené ve formulacích o přínosu průřezového tématu pro rozvoj osobnosti žáka.
- Zkonkretizovat obecné cíle multikulturní výchovy pro specifické podmínky na dané škole. Stanovit, které kompetence budou na dané škole klíčové.
- Umět propojit a porovnat různé sady cílů.

⁴⁴Interkulturní výchova ve školním vzdělávacím programu: sborník projektu *Varianty*. Praha: Člověk v tísni, 2005 str. 25-29

- Hledat přirozené příležitosti pro rozvíjení interkulturních kompetencí ve školním programu, propojovat cíle v oblasti obecných kompetencí, kompetencí pro multikulturní výchovu s prací v jednotlivých oblastech, oborech (předmětech), s životem celé školy.
- Ovládat příslušné strategie pro výuku a učení, které mohou vést k žádoucím cílům multikulturní výchovy a vědět jak s nimi pracovat v rámci připravování či změně školského výukového programu.
- Zvolit efektivní metody hodnocení práce žáků a jejich případné pokroku.
- A v neposlední řadě naplánovat vhodné metody hodnocení pro samotný program a průřezové téma.

Tvorba kvalitního školského vzdělávacího programu není jednoduchým procesem, vyžadujícím od pedagogů vynaložení značného úsilí a to i v souvislosti se správnou volbou metodických pomůcek, rychlým tempem přibývajících, ne vždy však vhodně pojatých. V podkapitole je problematika nastíněna spíše v teoretické rovině, praktická spočívá zejména ve stanovení a aplikace metod výuky, dále v umu nalézat ve výuce vhodná místa pro vzdělávací obsah multikulturní výchovy.

6 NEZISKOVÉ ORGANIZACE

6.1 Historie a současnost neziskového sektoru

Již ve středověku můžeme pozorovat skutečnosti, které lze považovat za předchůdce činností současného neziskového sektoru. Filantropické tendence, které se soustředily po dlouhá staletí zejména kolem církevních institucí. Instituce církve totiž k záležitostem duchovním přidávala stále častěji světské a materiální aktivity, se kterými velmi dobře hospodařila. Stala se tak subjektem s významným mocenským faktorem. Díky těmto skutečnostem byla po dlouhou dobu nositelem aktivit, které nesou znaky pomoci, osvěty, šíření dobra a víry. To vše ve velmi diskutabilních formách odpovídajících koloritu historických etap. S nástupem osvícenství a sekularizace státních aparátů se také vznik různých druhů spolků spojuje se státním sektorem. Církev stále vykonává v částečně omezené míře pomocnou a osvětovou činnost a tuto můžeme vidět u církevních institucí v různých typech dobročinných dodnes. První republika se vyznačovala zaměřením neziskového sektoru a neziskových organizací na sociální problémy, chudobu a ochranu veřejného zdraví. Sociálně orientované organizace reagovaly na potřeby vzniklé po První světové válce. Jednalo se zejména o podporu válečných invalidů, vdov a sirotků. Nejvýznamnějšími nestátními institucemi a nadacemi byli Čs. červený kříž či Zemská péče o mládež. Přes pět tisíc spolků se ale také zaměřovalo na spravování a budování různých ústavů a zařízení, volnočasové aktivity mládeže, vzdělání. Válečné období se stejně jako na celé společnosti, podepsalo i na činnosti a fungování těchto organizací. Poválečné období se vyznačovalo kontrolou malých spolků a vznikem masových organizací. Stát měl hlavní rozhodovací právo a vliv na společenské dění.

V novodobé historii sledujeme obrození neziskového sektoru. Frič tuto skutečnost definuje takto: *„Veliký rozvoj neziskového sektoru v posledních desetiletích je spojován s rozvojem demokracie a také s úsilím o řešení rostoucích problémů, se kterými se setkávají vlády vyspělých států při zabezpečování a správném fungování sociálních jistot pro svoje občany. Role neziskového sektoru je v moderní společnosti čím dál významnější. Naděje a očekávání se do neziskového sektoru kladou ve větší míře. Z tohoto důsledku je pro politiky, státní*

správu i veřejnost, velice obtížné pochopit jakou hlavní roli neziskové organizace ve společnosti zastávají a jaký je jejich vliv na veřejný život.“⁴⁵

Neziskový sektor je složen z různorodých organizací, které se odlišují svou velikostí, strukturou i posláním. Jak jsem již naznačil, poměrně nepřehledná je situace, kdy zařazením všech organizací do jedné oblasti vzniká problém s vymezením pomyslných hranic působnosti. To že se toto odvětví vyvíjí, řekněme samovolně, bez výraznějších zásahů státního aparátu nemění nic na skutečnosti, že pole působnosti neziskových organizací by měli být zejména ty okruhy činností, které jsou státem opomíjeny nebo nedostatečně zabezpečeny a soukromý sektor o ně díky jejich ekonomické neefektivnosti nejeví a ani nemůže jevit zájem. Neziskový sektor, který je nazýván také „třetím sektorem“ a bývá situován do pozice mezi státní sektor (neziskový veřejný sektor) a trhem (ziskový tržní sektor). Jeho hlavním cílem je přímá produkce užitku, tedy naplňování potřeb jedinců a skupin v široké škále sociálních činností.

Z hlediska pohledu legislativního má zásadní význam Nový občanský zákoník platný od 1.1.2014 (zákon č. 89/2012 Sb.)⁴⁶, který s sebou přináší mimo jiných změn v oblasti soukromého práva i nejrozsáhlejší změnu právní úpravy, která se dotýká nestátních neziskových organizací. Došlo také ke zrušení některých do té doby platných zákonů týkajících se neziskového sektoru. Např. zákon č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů nebo zákon 248/1995 Sb. o obecně prospěšných společnostech.

Základní dělení neziskových organizací může specifikovat jako dělení podle veřejného zájmu.

- Organizace vzájemně prospěšné mající za cíl uspokojování zájmů svých členů.
- Organizace veřejně prospěšné důrazem na poskytování veřejně prospěšných služeb.

⁴⁵ FRIČ, Pavol, GOULLI, ROCHDI a kol. Neziskový sektor v ČR. Praha: 2001. Str. 7.

⁴⁶ 10 nejdůležitějších změn v oblasti neziskového práva, TOGOTO, 4.11.2013, <http://zakonyvkapse.cz/10-nejdulezitejsich-zmen-v-oblasti-neziskoveho-prava/>

Nebo dělení na základě typu převládající činnosti.

- Advokační, které hájí práva a zájmy různých skupin.
- Servisní, zaměřující se na poskytování služeb různých druhů.

Z uvedených druhů organizací vznikají na základě záměru činnosti jejich kombinace – dochází k propojení.⁴⁷

Z hlediska dalšího dělení existují v ČR tyto typy neziskových organizací

- spolky
- nadace
- nadační fondy
- obecně prospěšné společnosti
- ústavy
- církve a náboženské organizace
- evidované právnické osoby

6.2 Multikulturní výchova a neziskové organizace

Různými formami MKV a integrace cizinců se zabývá v současnosti velké množství organizací. Tyto nestátní, neziskové organizace pomáhají při realizaci praktických integračních opatření a také realizují opatření, vedoucích ke zlepšení multikulturního klimatu společnosti. Neziskové organizace napomáhají integraci cizinců nejenom přímou pomocí, kterou jim poskytují, ale i tím, že se snaží českým spoluobčanům přiblížit cizince a jejich kulturu natolik, aby jim byli schopni porozumět a tolerovat jejich odlišnost. Tento úkol se zdá být zejména v poslední době značně obtížný. Stále častěji je totiž patrné, že názorová rozporuplnost odborné veřejnosti i představitelů státní moci se přenáší i do vnímání občanů, kteří vyhodnocující přijímané informace, nejsou mnohdy ochotni akceptovat možnosti soužití s kulturami, které se svými náboženskými a kulturními hodnotami diametrálně odlišují od středoevropských standardů. Jedná se zejména o případy, kdy si cizinci chtějí uchovávat kulturní hodnoty, které jsou z morálního hlediska neodpovídající dlouho budovaným zvykům a tradicím sociálního soužití a zejména potom těm, které se dostávají do kolize s právním řádem. Časté příklady ze zahraničí ukazují, že úpravy některých norem přináší

⁴⁷ FRIČ, Pavol, GOULLI, ROCHDI a kol. Neziskový sektor v ČR. Praha: 2001. Str. 13-14.

nesouhlasné reakce zástupců minority. Význam neziskových organizací je v tomto směru poměrně zásadní, jelikož stát se ve svých činnostech zaměřuje zejména na vzdělávací systém a v rámci ostatních aktivit je jeho činnost zaměřena zejména na dotační politiku.

Ani projekty neziskových organizací nejsou centrálně evidovány a jednotlivé databáze poskytující pouze dílčí informace jsou v zásadě spojené s určitým specifikem v činnosti nebo s organizací, která tuto činnost zastřešuje. Nejčastěji se jedná o databáze projektů na základě žádostí o poskytnutí dotací.

6.3 Významné organizace

Z hlediska velkého množství organizací a projektů zabývajících se multikulturní výchovou uvedu v následující části ty o kterých si myslím, že jsou na pomyslném trhu multikulturního vzdělávání hlavními a největšími aktéry.

Člověk v tísní

Společnost Člověk v tísní vznikla v roce 1992 jako obecně prospěšná společnost, jejímž cílem je pomáhat lidem v krizových situacích. Realizuje humanitární pomoc a projekty, které se snaží o dodržování lidských. Zvláště v posledních letech se zaměřuje na interkulturní vzdělávání a spolupráci se školskými organizacemi.⁴⁸

Jeden svět na školách je jedním ze vzdělávacích projektů společnosti Člověk v tísní a již od roku 2001 se zabývá vzdělávacími činnostmi mladých zaměřenými na orientaci v současném světě. Jde zejména o aktivity, jakými jsou workshopy, semináře, besedy, projekce, happeningy. Pro pedagogy jsou připravovány vzdělávací aktivity akreditované Ministerstvem mládeže školství a tělovýchovy.

Dalším významným projektem jsou Varianty

Varianty jsou taktéž dlouhodobým projektem (2001) a jejich hlavním posláním jsou krátkodobé i dlouhodobé kurzy, semináře a workshopy, určené zejména pedagogům všech typů škol, asistentům pedagoga, studentům pedagogických i jiných oborů, pracovníkům státní správy. Mezi stěžejní témata patří multikulturní výchova, inkluzivní vzdělávání, globální rozvojové vzdělávání, nebo témata zaměřená na komunikaci mezi rodinou a školou. V současnosti je aktuální program Podpora tolerantní společnosti v reálném i virtuálním

⁴⁸ Člověk v tísní, <https://www.clovekvtsni.cz/cs/o-nas>

prostoru, který má za cíl činnosti vedoucí k odstraňování předsudků, rasové a národnostní nesnášenlivosti u dnešní dospívající mládeže.***www.varianty.cz

Multikulturní centrum Praha

Občanské sdružení, jehož hlavním posláním je problematika soužití lidí různých kultur u nás i jinde ve světě. Bylo založeno v roce 1999 a při neustálém rozšiřování spektra činností nabízí velké množství vzdělávacích aktivit pro děti, studenty, učitele i širokou veřejnost. Opět jsou nabízeny činnosti jako dílny, kurzy, semináře, tematické večery nebo on-line informace.

Z aktuálních programů se problematikou multikulturní výchovy zabývá zejména projekt s aktuálním názvem Proti rasizmu a projekt Stereo abeceda, který řeší problematiku předsudků vůči cizincům.⁴⁹

Nesehnutí

Je sociálně-ekologická nevládní organizace snažící se svými projekty a aktivitami o společenskou změnu založenou na respektu k lidem, přírodě se zaměřením na jednotlivce.

Pilotním projektem multikulturní výchovy je program Společně k rozmanitosti, jehož základním záměrem je nacházet možnosti vzájemného porozumění i přes vnímání jinakosti, která může být dána sociálními, rasovými, národnostními, jazykovými, kulturními či náboženskými rozdíly a vytvářet prostor pro tolerantní a vstřícné soužití ve společnosti.⁵⁰

6.4 Zhodnocení současného stavu

Není cílem práce jmenovat a popisovat celou řadu organizací a jejich projekty. Spíše se v krátkosti zmíním o celkovém směřování projektů, které jsem se pokusil analyzovat.

Projekty, které jsou zaměřeny na multikulturní výchovu jsou ve výčtech svých aktivit velmi jednotné a nevybočují ze základních principů multikulturní výchovy. Je evidentní trend, směřující k opuštění tradičních výukových metod a zapojování metod názorně demonstračních nebo praktických. Tyto jsou také v zásadě přijímány pozitivně, a pokud jsou podány vhodnou formou, jsou také velmi efektivní. Projekty neziskových organizací jsou také kladně přijímány většinou pedagogických pracovníků ve školských institucích. Ti totiž i přes veškerou snahu, nejsou mnohdy schopni konkurovat možnostem tvorby projektů v odborném a často téměř nebo zcela profesionálním prostředí organizací. To, co je

⁴⁹ Multikulturní centrum Praha, <http://www.mkc.cz/>

⁵⁰ Nezávislé sociálně-ekologické hnutí, <http://nesehnuti.cz/>

podle mého úsudku problematické, je přílišná upjatost a chybějící pluralita názorových proudů v souvislosti s představováním, mnohdy spíše obhajováním jednotlivých kultur. Jako zástupci jednoho pólu zpolarizované společnosti si tvůrci a zastánci programů neuvědomují, že přílišná zarputilost v prosazování a dokazování „jejich“ pravdy naráží na realitu, která se mnohdy s touto pravdou neztotožňuje.

Jako zásadní pochybení považuji fakt, kdy jako neúnavní zastánci demokratických ideálů a lidských svobod mnohdy velmi ostře a v zásadě nedemokraticky odsuzují názory a názorové proudy protistrany. Ano, do protistrany radíme i příznivce extrémních ideových směrů, ale nemůžeme tam zařadit ty, kteří prostě jen nesdílí názory prezentované jako jediné správné.

Těmito tendencemi a veřejným vystupováním se neziskový sektor působící v oblasti multikulturní výchovy a migrace velmi těsně semknul, o to více dochází k jeho izolaci v současném společenském klimatu. Bude velmi zajímavé situaci dále sledovat a analyzovat.

7 FINANCOVÁNÍ NEZISKOVÉHO SEKTORU

Kapitola je věnována vymezení základních principů financování neziskového sektoru, který je díky svému zaměření a poslání v situaci, kdy je optimální přerozdělení finančních prostředků jedním z existenčních aspektů dosahování cílů. Neméně důležitým faktorem je bezesporu formálně efektivní využití těchto prostředků a mnohdy oprávněně vyžadovaná transparentnost a obhajitelnost finančních operací. Ekonomická stránka neziskového sektoru se stává s široké agendy legislativních a ekonomických norem, vyžadujících soubor teoretických znalostí a praktických zkušeností.

Ziskový sektor je část národního hospodářství, jejíž hlavním cílem a důvodem činnosti je tvorba aktiv-zisků. V souvislosti s financováním neziskového sektoru hrají subjekty tohoto sektoru významnou roli jako finanční partneři neziskových organizací, v drtivé většině případů jako sponzoři, dárci nebo také partneři projektů. Je zřejmé, že čím více se daří ekonomice, tím více potencionálních prostředků může následně stát přerozdělit neziskovému sektoru. Úroveň státem aplikované dotační politiky neziskového sektoru tedy úměrně vypovídá o jeho ekonomické kondici. Existují samozřejmě i jiné okolnosti mající vliv na dotační politiku, v současnosti např. destabilizovaná geopolitická situace.

Neziskové organizace nejsou naproti tomu primárně zakládány proto, aby produkovaly zisk. "Subjekty neziskového sektoru získávají finance pro své působení formou přerozdělovacích procesů, od soukromých nebo veřejných subjektů. Navzdory svému označení ovšem mohou tvořit zisk. Pokud se tak stane, je povinností organizace reinvestovat tyto prostředky k dosahování vytyčených cílů."⁵¹

7.1 Neziskový veřejný sektor

Zakladatelem subjektů veřejného neziskového sektoru jsou orgány veřejné správy a ty se také většinou podílí na jejich financování, jehož účelem není tedy zisk, ale přímý užitek typologicky vycházející z předmětu činnosti. Tyto organizace se v oblasti účetnictví řídí Zákonem o účetnictví, dále potom vyhláškou 410/2009Sb kterou se provádí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro některé

⁵¹ BOUKAL, Petr, Fundraising pro neziskové organizace Praha 2013. Str 16

vybrané účetní jednotky a jak je uvedeno v Účetnictví nevýdělečných organizací⁵² „vybrané účetní jednotky postupují podle standardů vždy“. Jsou to České účetní standardy pro některé vybrané účetní jednotky, které vedou účetnictví podle vyhlášky č. 410/2009 Sb. Ve znění pozdějších předpisů, č. 701 až 710.⁵³

7.2 Neziskový soukromý sektor

Podobně jako neziskové subjekty veřejného sektoru nejsou ani neziskové subjekty soukromého sektoru zakládány za primárním účelem produkovat zisk, ale pro dosažení přímého užítku s důrazem na určené poslání. Financování je tedy tvořeno souborem dotací směřujících od fyzických nebo právnických osob, v tomto případě připusťme, že se v ČR zatím nepodařilo navodit atmosféru, která by zabezpečovala neziskovému sektoru hlavní zdroj příjmů od soukromých organizací, které by měli být hlavním zdrojem jeho financování a hlavním zdrojem příjmů jsou finanční prostředky státního rozpočtu, a fondů EU.

Sektor domácnostní je z hlediska ekonomického pojetí zohlednitelný tak, že se v některých případech stává cílem dotačních finančních toků směřujících od veřejných či soukromých organizací jako součást projektů či programů. Praktickým příkladem mohou být programy na podporu vzdělání nadaných nicméně sociálně slabých nebo vyloučených jedinců, kteří by si za normálních okolností nemohli studium dovolit. V ideálním případě se kruh uzavře v době, kdy takto podporovaný jedinec vrací společnosti vynaložené prostředky vhodným uplatněním na trhu práce.

Pro samotné financování neziskových organizací je charakteristická více zdrojovou, kterou v různých kombinacích nacházíme v drtivé většině organizací. Drucker soudí, že: „*Je nejdůležitějším zajistit příjmy od pravidelných přispěvatelů, protože pravidelné příjmy pomáhají organizaci plnit její poslání*“.⁵⁴ Tyto finanční zdroje mají většinou projektovou povahu, jsou tedy účelově vázány na realizaci konkrétního projektu, který se donor rozhodl podpořit. Dodejme ovšem, že by mělo být v zájmu přispěvatelů, aby adekvátními kontrolními mechanismy zajistili co nejefektivnější využití vynaložených prostředků. Ještě jednou připomeňme, že neziskové organizace mohou na základě tržních aktivit generovat zisk, ona

⁵²Účetnictví nevýdělečných organizací: zákon, vyhláška, standardy: podle stavu k Str. 25

⁵³Účetní standardy. Ministerstvo financí České republiky <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/ucetnictvi/ucetni-standardy>

⁵⁴DRUCKER, Peter Ferdinand., Řízení neziskových organizací: praxe a principy., 1994, Str. 10

neziskovost neziskových organizací spočívá v tom, že dosažený zisk nejde do kapes jednotlivých členů organizace, ale je použit na rozvoj její činnosti (na přípravu a realizaci projektů, na mzdy zaměstnanců apod.) Zisky následně vedou k menší míře závislosti na vnějším financování.

Přehled zdrojů financování neziskových organizací

Veřejné zdroje

- Přímé zdroje
 - Veřejné rozpočty
 - Státní rozpočet (dotace)
 - Krajské rozpočty (dotace, dary)
 - Obecní rozpočty (dotace, dary)
 - Státní fondy (dotace)
 - Zahraniční zdroje
 - Zdroje z EU prostřednictvím státního rozpočtu (dotace)
 - Komunitární programy EU
 - Zdroje mimo EU (např. Finanční mechanismy EHP a Norska, Program švýcarsko-české spolupráce)
- Nepřímé zdroje (daňové úlevy, osvobození apod.)

Soukromé zdroje

- Vlastní zdroje NNO
 - Příjmy z vlastní činnosti
 - Tržby za služby a výrobky, včetně pronájmu nemovitostí
 - Sponzoring
 - Příjmy z majetku
 - Prodej nemovitostí
 - Bankovní úroky
 - Majetkové podíly v jiných osobách
 - Členské příspěvky
- Zdroje od soukromých osob
 - Dary od fyzických osob
 - Firemní filantropie
 - Dary
 - Poskytované služby pro bono

- Dobrovolnická práce zaměstnanců firem
 - Nadační příspěvky nadací a nadačních fondů
 - Dobrovolnická práce
 - Veřejné sbírky
 - Podíl na výnosu z loterií a hazardních her (již neexistuje)⁵⁵

7.3 Daňové asignace

Jedním z dlouhodobě diskutovaných návrhů, který ovšem nemá u zákonodárců zastání, jsou daňové asignace, které můžeme definovat jako svobodné rozhodnutí daňového poplatníka, do jaké neziskové organizace určité procento z jeho daně půjde. Znamenalo by to, že neziskové organizace dostanou na účet asigované částky od poplatníků, avšak zprostředkovaně finančním úřadem. To ve výsledku znamená, že se jedná o určitou formu státní dotace.

Zavedení asignací by pravděpodobně přineslo dodatečné zdroje neziskovým organizacím. Současně by to však znamenalo další komplikaci daňového systému a zvýšení administrativních nákladů, a to jak přímých, tak nepřímých. Neziskové organizace by měly spíše zvýšit své úsilí o své zviditelnění za stávajících podmínek, kdy má občan možnost uplatnit odpočet daru ze svého základu daně, místo aby zneužívaly negativního postoje občanů k daním ve svůj prospěch přetahováním daňového výnosu. Pokud by do budoucna byla zavedena lineární sazba daně a odstraněny odpočty na dary, mohly by naopak daňové asignace znamenat efektivní nástroj pro podporu neziskového sektoru, jestliže bude zejména zvládnuta implementace tohoto systému s co nejnižšími náklady.⁵⁶

7.4 Výstupy u konference neziskových organizací v roce 2016

Velmi podstatné informace o budoucích možnostech financování neziskových organizací poskytli výstupy z konference „Neziskové organizace v roce 2016, která se konala 5.11.2015 v Praze. Za hlavní závěr lze považovat předpoklad, že by se neziskové organizace měli začít připravovat na výrazné až úplné snížení finanční podpory z evropských fondů po roce 2020.

⁵⁵ BOUKAL, Petr, 2013. Fundraising pro neziskové organizace. Praha, 2013 Str.79-126

⁵⁶ Daňové asignace v ČR, http://www.kvf.vse.cz/storage/1168943740_sb_pribyl.pdf

K hlavním doporučením patří:

- Zlepšení práce správních rad.
- Nepodceňovat komunikaci s nadacemi.
- Zlepšit komunikaci a spolupráci s firemními dárci.
- Pracovat na zvýšení věrohodnosti.⁵⁷

Na konferenci byl také propagován projekt „Spolehlivá veřejně prospěšná organizace“. Značka spolehlivosti vznikla v reakci na poptávku dárců a neziskových organizací. Jejím účelem je poskytnout potenciálním dárcům i široké veřejnosti informaci o tom, že veřejně prospěšná organizace řádně hospodaří se svěřenými prostředky, které transparentně a adekvátně využívá k naplňování svého deklarovaného poslání. Značka spolehlivosti tak má ambici stát se významným samoregulačním nástrojem, který v českém neziskovém sektoru doposud chyběl.⁵⁸

Důslednější pohled na projekt nás ale nutí klást si otázky typu: Dárci i organizace tedy připouští, že existují organizace, které se nechovají morálně nebo snad porušují zákony? Supluje snad projekt činnost kontrolních orgánů státní správy? Při detailnějším prostudování projektu mi nebylo jasné, jak nápor „nepodvádějících“ organizací zvládnou hodnotitelé, popřípadě deseti členná rada pro hodnocení spolehlivosti. Otázkou zůstává, jak velká byla poptávka organizací, když z celkového počtu necelých 3000 byla od června 2015 udělena tato značka dvaceti organizacím spíše regionálního charakteru. Jak asi bude probíhat hodnocení hospodaření a efektivnosti činností velkých organizací s mnohamilionovými rozpočty a desítkami zaměstnanců a stovkami finančních operací. Myšlenka je již z principiálního hlediska poměrně problematická a domnívám se, že není vhodně zvoleným kritériem hodnocení a následné propagace neziskových organizací a v konečném výsledku bude jen velmi těžko nacházet opodstatnění. Bezesporu vhodnějším řešením by byla například větší mediální propagace a prezentace úspěšných projektů.

⁵⁷ Tisková zpráva – Konference NO v roce 2016, 9.11.2015, <http://www.uzs.cz/cz/aktuality/73/tiskova-zprava--konference-neziskove-organizace-v-roce-2016-5-11-2015>

⁵⁸ Spolehlivá veřejně prospěšná organizace, <http://www.znackaspolehlivosti.cz/o-znacce/>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

8 VÝZKUM

Praktická část práce byla zaměřena na žáky ZŠ, kteří se zúčastnili programu nebo projektu zaměřeného na multikulturní vzdělávání. Byl stanoven výzkumný problém, cíle výzkumu a výzkumné otázky. Také byla stanovena metoda sběru dat a popsán výzkumný soubor. Na základě výběru multikulturních programů a věku respondentů byly osloveny školy a jednotlivci, na kterých byl výzkum proveden.

8.1 Výzkumný problém

Problematika multikulturní výchovy je v posledních letech i díky společensko-politické situaci stále častěji zmiňovaným tématem a předmětem mnoha diskuzí. Málokdo si uvědomuje, že pokud připočteme k zhruba 450 000 cizincům žijících na našem území i přibližně 250 000 příslušníků romského etnika, je patrné, že česká společnost už dávno není společností homogenní. Multikulturní výchova by zcela určitě neměla být opomíjenou a měla by mít své pevné místo v edukačním systému. I z hlediska aktuálnosti byl zvolen výzkumný problém, týkající se vnímání a postojů žáků k multikulturní realitě a formám vzdělávacích aktivit, kterých se účastní.

8.2 Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu bylo zjištění, jak účastníci vzdělávacích aktivit, které jsou zaměřeny na multikulturní výchovu, tyto aktivity hodnotí. Od hlavního cíle byly odvozeny dílčí výzkumné cíle:

- Zjistit zdali existuje rozdíl mezi vlivem rodinného prostředí a ostatními subjekty z hlediska k vnímání odlišných kultur a získávání informací o těchto kulturách.
- Zjistit postoj k vlastní národní příslušnosti a obohacení ze strany odlišných kultur.
- Zjistit, zdali si žáci myslí, že je multikulturní výchova dostatečně obsáhlá a vyvážená.
- Zjistit jak žáci celkově hodnotí absolvované projekty.

8.3 Hypotézy

Na základě analýzy cílů byly stanoveny následující hypotézy.

H1 Rodinné prostředí má při tvorbě postojů k multikulturalismu větší význam než ostatní subjekty ovlivňující tyto postoje.

H0: Není statisticky významný rozdíl mezi uvedenými vlivy na postoj žáků k multikulturalismu

Ha: Je statisticky významný rozdíl mezi uvedenými vlivy na postoj žáků k multikulturalismu

H2 Existuje statisticky významný rozdíl mezi žáky komunikujícími v rodinném prostředí o současné problematice multikulturalismu a migrace a těmi nekomunikujícími.

H0: Není statisticky významný rozdíl mezi žáky komunikujícími v rodinném prostředí o současné problematice multikulturalismu a migrace a těmi nekomunikujícími.

Ha: Je statisticky významný rozdíl mezi žáky komunikujícími v rodinném prostředí o současné problematice multikulturalismu a migrace a těmi nekomunikujícími.

H3 Mezi žáky vnímajícími obohacování ze strany jiných kultur jako problematické a těmi, kteří ho vnímají spíše pozitivně, neexistuje významný rozdíl

H0: Není statisticky významný rozdíl mezi pozitivním a negativním vnímáním jiných kultur žáky

Ha: Je statisticky významný rozdíl mezi pozitivním a negativním vnímáním jiných kultur žáky

H4 Existuje statisticky významný rozdíl v počtu těch žáků, kteří hodnotí projekt z hlediska získaných informací pozitivně a těch kteří ho hodnotí negativně.

H0: Není statisticky významný rozdíl v počtu těch žáků, kteří hodnotí projekt z hlediska získaných informací pozitivně a těch kteří ho hodnotí negativně.

Ha: Existuje statisticky významný rozdíl v počtu těch žáků, kteří hodnotí projekt z hlediska získaných informací pozitivně a těch kteří ho hodnotí negativně.

8.4 Výzkumný soubor

Kritéria pro výběr výzkumného souboru:

- žáci 8. a 9. tříd základních škol
- dotazovaní se zúčastnili nějakého projektu zaměřeného na multikulturní výchovu.

Věkové rozmezí vzorku bylo vybráno proto, že se jedná o žáky základních škol, tedy všichni se účastní rámcově vymezeného systému základního vzdělávání v ČR. Pouze dva ročníky proto, že při větším věkovém rozptýlu jsou mezi dětmi evidentní vývojové a vědomostní rozdíly.

Výzkumu se účastnili žáci základních škol ve Vyškově, Židlochovicích, Třebíči, Brně a žáci základních škol, kteří se zúčastnili 6. ročníku Multikulturního týdne v Pardubicích navštěvující pardubické základní školy.

8.5 Výzkumná metoda

Z hlediska pojetí výzkumu jsme zvolili dvě výzkumné metody. Dominantní metodou bylo dotazníkové šetření jako kvantitativní metoda, poskytující poměrně velký počet dat v relativně krátkém časovém úseku. Jak je popsáno níže, všech projektů jsme se osobně zúčastnili, proto nelze vynechat metodu pozorování, která byla metodou doplňkovou.

8.5.1 Dotazník

Dotazník byl anonymní a úvodní dotazy směřovaly na pohlaví dotazovaných a velikost obce, kde žijí. Dotazník byl složen z 13- ti položek, 7 z nich byly uzavřené otázky, 4 krát se jednalo o sémantický diferenciál. Jde o metodu měření intenzity psychologických a sociologických postojů toho kterého člověka k dané situaci, nejčastěji v 7 stupňové škále. Jde o získání dat, které nám umožní nalézt jemné rozdíly ve zjišťovaných postojích.

Dotazník dále tvořily tyto tematické okruhy:

- Postoj k národní příslušnosti a vnímání vlivu (obohacení) pocházející od odlišných kultur.
- Srovnání vlivu sociálních faktorů (rodina, škola, přátelé atd.) na utváření postojů a příjem informací o cizích kulturách.
- V návaznosti na předchozí bod a výběr hypotéz byl další okruh zaměřen na rodinné prostředí.
- Dalším okruhem je vnímání dostatečnosti multikulturní výchovy ve vzdělávacím procesu a srovnání zájmů o některé její části.

- Vnímání a postoje k absolvovaným projektům z hlediska obsahu, kvality a množství informací a případné účasti na dalších projektech.

Z důvodu lepšího náhledu na problematiku vzdělávacího procesu jsme vytvořili stručný dotazník pro vyučující, který tvořil sémantický diferenciál s šesti otázkami a čtyřmi možnými odpověďmi. Poslední sedmá otázka byla otevřená. Tento doplňující dotazník byl vyplněn 16-ti pedagogy.

Dotazníkové šetření

V počátku výzkumu jsme se dopustili několika chyb v plánování a také jsme pracovali s naivní představou, že oslovené organizace, potažmo ZŠ budou sdílné ke spolupráci a ocení možnost zpětné vazby na jejich práci. Opak byl pravdou, někteří zástupci neziskových organizací nereagovali na mé prosby vůbec, jiní hledali výmluvy. Na výběr projektů měla zcela nepochybně vliv současná situace ve společnosti, která je v oblasti multikulturalismu a multikulturní výchovy poměrně problematická. Hlavní koordinátorka projektu muslimove.cz, nám například sdělila, že by neměla problém se spoluprací, nicméně jak jejich projekt, tak některé školy, které jej absolvovaly, byly terčem velmi ostrých a nenávislivých reakcí. S omluvou, že nechce dále rozdmýhávat, již tak napjatou atmosféru a už vůbec mi nemůže poskytnout kontakty na školy, které projekt absolvovaly, jsme spolupráci ukončili. Naprosto odzbrojující byly argumenty některých ředitelů škol, s odůvodněním, že na takovéto akce není vhodná doba, že nebudou poslouchat stížnosti od rodičů. Ve své práci jsme se naštěstí setkali i s lidmi, kteří berou multikulturní výchovu jako standardní část edukačního procesu, nepropadají skepsi ani bázni a mému počínání byli evidentně nakloněni. Níže uvedené zkoumané projekty byly zvoleny tak, aby byly pokud možno co nejméně ovlivněny současnou situací panující ve společnosti.

Výzkum byl proveden v měsíci březnu 2016. Celkem bylo odevzdáno 191 dotazníků, z nichž bylo posléze 5 vyřazeno pro nemožnost zpracování uvedených dat.

Výzkumný vzorek

Data, která byla následně vyhodnocována, byla generována ze 186 vyplněných dotazníků. Cílovou skupinou byli žáci navštěvující 8. a 9. ročník ZŠ v jihomoravském a východočeském kraji.

8.6 Zkoumané projekty

Projekt č. 1

Prvním projektem, o jehož zapojení do výzkumu jsem byl přesvědčen od počátku, byl 6. ročník Multikulturního týdne v Pardubicích, kterého jsme se zcela náhodou v minulém roce zúčastnili. Jednalo se poměrně velkou multikulturní akci konanou ve dnech 22. až 29. května. Cílem festivalu je podpořit multikulturní klima a vztahy majoritní společnosti s cizinci, kteří žijí právě ve východočeském městě a přiblížit účastníkům některé aspekty života, zvyky a tradice jejich domovských zemí. Celý týden aktivit pořádá Centrum na podporu integrace cizinců v Pardubickém kraji a kancelář Europe Direct Pardubice. Sedmidenní program nabídl výstavy, workshopy, jarmark, koncerty, filmy ochutnávky národních pokrmů a další pestré zážitky pro všechny věkové kategorie. Jedním z partnerů akce je také Univerzita Pardubice, konkrétně Fakulta filozofická.

Projekt č. 2

Druhým projektem, který absolvovali dotazování, byla účast na interaktivní prohlídce a otevřené besedě v Muzeu romské kultury v Brně. Muzeum romské kultury bylo založeno v roce 1991 z iniciativy romských intelektuálů jako nevládní nezisková organizace, od roku 2005 je státní příspěvkovou organizací Ministerstva kultury ČR. V evropském kontextu jde o unikátní instituci, která globálně dokumentuje kulturu Romů a Sintů, respektive mnoha různých romských subetnických skupin a komunit. Sběrka muzea je zapsána v Centrální evidenci sbírek, obsahuje kolem 25.000 sbírkových předmětů. Lektorské oddělení Muzea romské kultury přibližuje pomocí vzdělávacích programů a workshopů návštěvníkům romskou kulturu, tradice a historii. V edukačních programech jsou využívány muzejní exponáty, dokumenty, audio a videozáznamy či vzpomínky pamětníků. Je kladen důraz na interaktivní metody práce, zapojení prvků dramatické výchovy, podpora rozvoje kreativního myšlení, samostatné zjišťování informací a jejich zpracovávání. Obzvláště bych ocenil empatický přístup vedoucí oddělení vztahů s veřejností, muzejní pedagožky Mgr. Evy Dittingerové. Zařazen do skupinky žáků jsme se projektu aktivně účastnili a byli mile překvapeni přístupem a kvalitou prezentace, interiéry a exponáty, obsahem i jeho vnímáním ze strany účastníků.

Projekt č. 3

Posledním projektem, který byl podroben výzkumu, byl projekt, který jsem částečně vytvořil a při následné spolupráci s učiteli občanské nauky byl tento představen žákům. Po představení a úvodu do problematiky byl žákům zadán e-learningový úkol, který byl po

splnění skupinových úkolů a následné besedě hodnocen. Hlavním obsahem bylo studium internetového projektu portálu iDnes.cz – Cizinci v Brně.⁵⁹ Jedná se o prozatím neukončenou sérii příběhů cizinců, kteří se rozhodli usadit a trvale žít v Brně. Přibližuje názory, zkušenosti a pohled zpovídaného na život j jihomoravské metropoli a obecně v Česku. Popisuje počáteční těžkosti každého z nich i to, jak přivykali odlišné kultuře a zvykům. V době výzkumu měl seriál 25 dílů. Žáci byli rozděleni do skupin, každá si vylosovala daný počet „cizinců“ a zpracovala na základě studia důležité informace, týkající kulturních odlišností a pohledů na českou společnost. Poté byly výsledky a názory prezentovány třídě a doplněny poznámkami, které jsem připravil ve spolupráci s pedagogem. Následovala diskuze na jednotlivá témata. Projektu jsme se ve dvou případech osobně účastnil, což nám umožnilo aktuální pohled na vnímání cizinců cílovou skupinou, její postoje a názorové spektrum.

⁵⁹ Cizinci v Brně, <http://brno.idnes.cz/cizinci-v-brne-0fo-/brno-zpravy.aspx?klic=64254>

9 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Tato část práce je zaměřena na výsledky výzkumu. Jsou zde prezentovány výsledky dotazníkového šetření a postřehy z pozorování některých aktérů. Pro přehlednost jsou některá data graficky zpracována.

9.1 Dotazník

Základní údaje

Dotazník byl rozdělen, jak sem již avizoval mezi studenty základních škol ve Vyškově (52 žáků, projekt č. 3), Židlochovicích (48 žáků, projekt č.2), Brně (25 žáků, projekt č. 2), Třebíči (24 žáků, projekt č. 3) a také oslovené účastníky projektu č.1, navštěvujících základní školy v Pardubicích(37 žáků)

Úvod dotazníku obsahoval dotazy na pohlaví a velikost, obce kde dotazovaný žije.

Výsledky jsou následovné:

Žena – 100 (54%) Muž 86 (46%)

Velikost obce – počet obyvatel	počet	%
do 10 000	51	28
10 000-30 000	50	27
30 000-100 000	60	32
nad 100 000	25	13

Vnímání národní příslušnosti a názor na obohacení ze strany jiných kultur

Tato část obsahovala dvě uzavřené otázky. První byla zaměřena na vztah žáků k národní příslušnosti. Z výsledků vyplývá, že drtivá většina respondentů (84%) si své národní příslušnosti váží nebo je na ni hrdá. Otázky byla zvolena pro to, aby pomohla ke komplexnějšímu pohledu na názorové spektrum respondentů.

A) hrdý	65	35%
B) vážím si jí, ale nepřeceňuji	91	49%
C) je mi lhostejná	22	12%
D) jsem spíše nespokojen	6	3%
E) jsem nespokojen, stydím se	2	1%

Druhá otázka již byla zaměřena přímo na postoje dotazovaných k možnému kulturně-spoolečenskému obohacení naší společnosti ze strany jiných kultur. Žáci měli na výběr z pěti možností, jedna jasně kladná, jedna jasně záporná a další dvě byly kladné se specifickým na kultury podobné naší a nutnost neomezování ze strany odlišné kultury. Druhá relativně záporná odpověď poukazuje na možnost problematického vlivu. Z výsledků vyplývá, že 8% dotázaných je takovému směru nakloněno a taktéž 8% je zásadně proti. 53% má pozitivní postoj při podmínce podobné kultury a pokud nedojde k nějaké formě omezení. Téměř třetina respondentů se domnívá, že soužití může být problematické.

A) jsem nakloněn (a) a vítám ho	15	8%
B) jsem nakloněn (a) a vítám ho jen v rámci podobných kultur jako naše	22	12%
C) mi nevadí, pokud mě obohatí a nebude omezovat	76	41%
D) myslím, že prolínání kultur může být problematické	58	31%
E) jsem zásadně proti jakémukoli vlivu cizích kultur	15	8%

Vliv vybraných subjektů na vnímání multikulturní reality a hodnocení kvality získávaných informací od těchto subjektů

V druhé části jsme použili sémantický diferenciál, který měl ve třetí otázce odpovědět na míru vlivu vyjmenovaných subjektů k formování postoje na odlišné kultury a jejich zvyky, měl sedm variant odpovědí. Z výsledků lze vyčíst fakt, že zejména rodina a částečně škola mají největší vliv na formování postojů. Oproti tomu přátelé a zejména potom média a sociální sítě, se na formování postojů podílejí malou měrou. Média zřejmě proto, že pokud jsou sledována, tak za jiným účelem a sociální sítě jsou také užívány za jinými účely, než sdílení multikulturní problematiky.

1= žádný vliv, 7= maximální vliv

	1	2	3	4	5	6	7
Rodina	11 (6%)	19(10%)	20(11%)	34(19%)	45(24%)	30(16%)	27(14%)
Škola, sebevzdělávání	6(3%)	24(13%)	33(18%)	49(26%)	33(18%)	35(19%)	6(3%)
TV, rozhlas	43(23%)	39(21%)	35(19%)	30(16%)	20(11%)	8(4%)	11(6%)
Přátelé	16(7%)	35(18%)	38(20%)	46(25%)	36(17%)	4(1%)	11(6%)
Sociální sítě	26(14%)	52(28%)	48(26%)	30(16%)	13(7%)	6(3%)	11(6%)

Čtvrtý dotaz byl také zformulován do sémantického diferenciálu, a cílem bylo, zjistit do jaké míry považují žáci informace poskytované jednotlivými subjekty, týkající se odlišných kultur, za věrohodné a pravdivé. V odpovědích se ještě více než v předchozí otázce zdůraznil vliv a funkce rodinného prostředí a školy. Obzvláště patrné jsou výsledky u komodity „rodina“, kde při překategorizování odpovědí vidíme fakt, že nepravdivé informace v rozpětí škály 1-3 jsou uváděny pouze v 12% všech odpovědí. U komodity „přátelé“ jsou odpovědi takřka rovnoměrně ohodnoceny, kdy 69% odpovědí je na škále 3,4,5, tedy odpovědi blíží se neutrálním názorům. Z hodnot odpovědí dále vyplývá, že sociální sítě média jsou považovány za nedůvěryhodné zdroje informací. Obzvláště výrazným faktem je, že první tři stupně škály, což znamená lživé, až řekněme zavádějící informace mají v součtu 61% odpovědí.

1= nepravdivé - lživé, 7= maximálně pravdivé (věrohodné) - označ zvolenou variantu u každého řádku

	1	2	3	4	5	6	7
Rodina	4 (2%)	7(4%)	12(6%)	48(26%)	37(20%)	30(16%)	48(26%)
Škola, sebevzdělávání	2(1%)	13(7%)	17(9%)	45(24%)	56(30%)	28(15%)	25(14%)
TV, rozhlas	33(18%)	35(19%)	45(24%)	35(19%)	15(8%)	19(10%)	4(2%)
Přátelé	11(6%)	19(10%)	39(21%)	48(26%)	41(22%)	17(9%)	11(6%)
Sociální sítě	15(8%)	56(30%)	35(19%)	37(20%)	15(8%)	17(9%)	11(6%)

Odpovědi na otázku č. 3

Rodinné prostředí

Další otázkou zaměřenou na vliv rodinného prostředí na problematiku multikulturalismu jsme se zaměřili na fakt, zdali o tématu dotazovaní v rodinném kruhu diskutují. Pokud souhlasíme s faktem, že dospívající lidé v tomto věku mají většinou odlišné okruhy hlavních zájmů, můžeme pokládat odpověď „jen zřídka“ za kladnou a s jako takou s ní i pracovat. Z výsledků je tedy evidentní, že v rodinném prostředí je problematika koexistence rozdílných kultur a národů nebo uprchlictví tématem, které je diskutováno. Zajímavé by bylo porovnání s výsledky, které by odraželi realitu před začátkem uprchlické krize.

A) ano	73	39%
B) jen zřídka	89	48%
C) ne	24	13%

V návaznosti na předchozí dotaz a na dokreslení tématu týkajícího se rodinného prostředí a jeho vlivu na respondenty jsem zvolil otázku, týkající se názorů rodičů. U uzavřené otázky týkající se názoru na soužití rozličných kultur bylo nabídnuto šest variant odpovědí, kdy dvě vyznívaly k multikulturnímu trendu pozitivně, dvě negativně a dvě nevyjadřovali postoj. Z výsledků vyplynulo, že více než polovina rodičů není nakloněna ideám multikulturního soužití. Ve srovnání s podobně situovanou otázkou č. 2 je patrná částečná změna trendu vnímání multikulturalismu u mladší generace.

A) jsou takovému trendu nakloněni	6	3%
B) pozitivně, ale mají výhrady	54	29%
C) spíše negativně	76	41%
D) naprosto tento trend zavrhuje	26	14%
E) nezajímá je to	13	7%
F) nevím	11	6%

Multikulturní výchova ve škole a zájem o ní

Následující okruh otázek byl zaměřen na názor žáků na dostatečné zastoupení MKV ve školní výuce a následně na srovnání zájmu o českou historii v porovnání s vybranými součástmi MKV. Výsledky otázky zaměřené na názor respondentů, zdali je zastoupení MKV ve výuce dostatečné se dají hodnotit takto. 52% dotázaných se domnívá, že je MKV ve vzdělávacím procesu dostatečně zastoupená, 38 % si myslí, že by měla být zastoupené více a 10% je přesvědčeno, že je zastoupena nedostatečně. Polovina respondentů by tedy zvýšila obsahové množství výuky zaměřené na MKV, polovině ze zdá výuka dostatečná. Pro vyučující by toto zjištění mělo být impulsem k zamyšlení, do jaké míry zintenzivnit výuku zaměřenou na multikulturní oblast.

A) dostatečně obsáhlá a vyvážená	97	52%
B) měla by být více zastoupená	71	38%
C) zcela nedostatečná	18	10%

Do sémantického diferenciálu zaměřeného na zájem vybrané součásti MKV byla částečně v reflexi na ot. č.1 (názor na národní příslušnost) vložena komodita „ česká historie“, která se týká MKV okrajově a měla být porovnána se zájmem o oblasti úzce spojené s multikulturní výchovou. Z výsledků vyplývá, že zájem o národní historii dominantně převyšuje ostatní oblasti. Součet odpovědí ukazujících na zájem o tuto oblast (škála 5,6,7) je zastoupen 72% odpovědí. Oproti tomu zájem o světová náboženství odráží značnou míru sekularizace české společnosti, kdy z odpovědí vyplynulo, že pouhých 11% dotázaných vykazuje jistou míru zájmu o toto odvětví. Ostatní okruhy byly vyhodnoceny jako mírně nezajímavé.

1= nezájem, 7= maximální zájem

	1	2	3	4	5	6	7
cizí kultury a zvyky	24(13%)	28(15%)	43(23%)	48(26%)	19(10%)	15(8%)	9(5%)
světová náboženství	54(29%)	46(25%)	39(21%)	24(13%)	12(6%)	2(1%)	9(5%)
česká historie	11(6%)	11(6%)	13(7%)	17(9%)	52(28%)	48(26%)	34(18%)
kultura a zvyky národnostních menšin v ČR	26(14%)	37(20%)	40(21%)	26(14%)	22(12%)	22(12%)	13(7%)
rasová nenávisť, konflikty kultur	17(9%)	35(19%)	30(16%)	50(27%)	32(17%)	9(5%)	13(7%)

Reakce na absolvované projekty

Následující okruh otázek byl zaměřen na vnímání absolvovaných projektů. Je tvořen čtyřmi uzavřenými otázkami a sémantickým diferencíálem. Otázka č. 9 byla zaměřena na ochotu účastnit se na dalším projektu, který je zaměřen na multikulturní oblast. Z výsledků vyplývá. Výsledky ukazují, že většina dotázaných by se chtěla účastnit i dalších projektů. Odpověď nevíم zvolilo celých 20% dotázaných, což je z hlediska položení otázky poměrně překvapivé zjištění. Dalších programů se nechce účastnit 18% žáků. Pro výsledky šetření je důležitý fakt, že většina žáků je ochotna absolvovat další vzdělávací aktivity.

A) ano	115	62%
B) nevíم	38	20%
C) ne	33	18%

Desátá otázka byla rozšiřující, kdy bylo cílem zjistit, kolik žáků by bylo ochotno nebo by uvítalo aktivní účast při tvorbě podobně orientovaného projektu. Opět byly na výběr tři základní odpovědi. Výsledky jsou jednoznačné pouze v případě záporné odpovědi. Odpověď „nevíم“ může znamenat, že při tématu, které žáky osloví, bude jejich stanovisko kladné. Může ovšem také znamenat opak. Je citelná nerozhodnost, nicméně u této otázky je určitě více očekávaná než u předchozí.

A) ano	30	16%
B) nevíم	58	31%
C) ne	98	53%

Otázka č. 11. je zaměřena na přínos projektu, tedy jak hodnotí prezentované informace. Odpovědi jsou děleny do čtyř variant, dvě kladné ve smyslu informativního přínosu a dvě odpovědi záporného charakteru. Při součtu hodnot prvních dvou odpovědí je patrný přínos v podobě kladně přijímaných informací. Obzvláště bych vyzdvihnul hodnotu u odpovědi B tedy konstatování, že u 29% dotázaných došlo ke změně vnímání skutečností. Tedy je evidentní, že získané informace měli dopad na názory a postoj dotazovaných k problematice, na kterou byl projekt zaměřen. Z odpovědí lze předpokládat úspěšnost projektů.

A) mnoho nových a zajímavých informací	76	41%
B) informace měníم pohled na problematiku	54	29%
C) informace, které nejsou důležité	32	17%
D) nic nového a přínosného	24	13%

Poslední sémantický diferenciál uvedený v dotazníku se týkal hodnocení vybraných vlastností absolvovaného projektu. Všeobecně se dají výsledky hodnotit z pohledu organizátorů veskrze pozitivně. Při podrobnější analýze je patrné, že pokud pomyslně rozdělím neutrální odpovědi v kolonce č.4 stejným poměrem do škály odpovědí 1-3 poukazujících na nízkou úroveň a do škály odpovědí 5-7 poukazujících na vysokou úroveň zkoumaných komodit dostanu tyto výsledky:

	nízká úroveň	vysoká úroveň
- organizace	29%	71%
- úroveň aktérů	33,5%	66,5%
- kvalita obsahu	33,5%	66,5%
- smysluplnost	43,5%	56,5%
- osobní přínos	38%	62%

Ještě markantnější rozdíl vyplyne z porovnání škál 1-2 a 6-7. Zde jsou údaje následující:

	nízká úroveň	vysoká úroveň
- organizace	5%	42%
- úroveň aktérů	11%	32%
- kvalita obsahu	6%	28%
- smysluplnost	15%	32%
- osobní přínos	13%	32%

1= nízká úroveň, 7= vysoká úroveň

	1	2	3	4	5	6	7
Organizace	4(2%)	6(3%)	28(15%)	33(18%)	37(20%)	50(27%)	28(15%)
Úroveň aktérů, organizátorů	9(5%)	11(6%)	22(12%)	39(21%)	44(24%)	38(20%)	23(12%)
Kvalita obsahu	4(2%)	7(4%)	26(14%)	50(27%)	46(25%)	37(20%)	16(8%)
Smysluplnost	9(5%)	19(10%)	42(22%)	24(13%)	33(18%)	33(18%)	26(14%)
Osobní přínos	11(6%)	13(7%)	32(17%)	35(19%)	35(19%)	37(20%)	23(12%)

Poslední otázka se zabývala názory na nabídnuté formy MKV. Jednalo se o otázku, zdali by žáci uvítali představování kulturních specifík samostatně, nebo v jakémisi porovnávacím druhu programu. Ptal jsem se tedy na názor na projekty představující více kultur současně s uvedením kladných i záporných vlastností jednotlivých kultur. Výsledky nabídly poměrně jasný a většinový názor respondentů. Celých 69% dotázaných by za určitých okolností chtělo představovat kultury současně a pouze 14% dotázaných zvlášť. Tímto aspektem jsme se zabývali při rozhovorech s vyučujícími, kteří potvrdili, že takto pojaté programy jsou výjimečné.

A) určitě ano	54	29%
B) spíše ano, přiměřeným množstvím informací	74	40%
C) představovat kultury zvlášť	26	14%
D) nevím	20	11%
E) ne, nechci poznávat, nezajímá mě to	12	6%

Dotazník učitelé

Kromě žáků, se stali cílem dotazování také jejich učitelé, kteří se na základních školách zabývají MKV v předmětech jejich specializace a byli ochotni se tohoto orientačního výzkumu účastnit. Zvolili jsme opět sémantický diferenciál, tentokrát ve škále odpovědí 1-4. Šest položených otázek bylo doplněno jednou otázkou otevřenou, která měla za cíl zjistit, jaké druhy projektů by podle mínění dotazovaných měli nejvyšší efektivitu. Celkem bylo vyplněno 16 dotazníků, hodnoty jsou uvedeny v součtu jednotlivých odpovědí. Z výsledků je patrné, že 87,5% pedagogů se domnívá, že prostor vyhrazený multikulturní výchově je dostatečný. V otázce č.7, takovou odpověď uvedlo 52% žáků. Z odpovědí na následující otázku vyplývá, že 37,5% dotázaných pedagogů hodnotí úroveň obsahové části MKV jako nedostatečnou. Téměř 69% dotázaných by uvítalo projekt pořádaný nějakou neziskovou organizací. Tendence zvýšit důraz na MKV cítí 75% dotázaných a odraz celospolečenského dění v klimatu vyučování se zdá být patrné zhruba polovině dotázaných. Téměř 40% dotázaných si také myslí, že by výuka mohla být více objektivní. V otevřené otázce č. 7, kde nebyl omezen počet názorů, odkazovali vyučující nejvíce na besedy, exkurze a výstavy, v menší míře potom multikulturní projekty, work-shopy, osobní setkání s cizinci. Neoriginálnější byl návrh cesty kolem Světa s celou třídou. Naprosto se s návrhem ztotožňujeme.

Pokud vezmu v potaz i několik diskuzí s pedagogy mohu konstatovat, že při jejich pracovním vytížení není i přes pohnutou současnost MKV úplně na pořadu dne. Jedná se o sice mezipředmětové, nicméně okrajové téma, kterým se budou ve volném čase zabývat spíše nadšenci. Velký vliv na skutečnost má i fakt, že směr zájmu ročníků směřujících do středoškolského vzdělání je upřen na stěžejní předměty. Zde právě vidíme prostor pro státní iniciativu směrem k neziskovým organizacím na zadání smysluplného, celoplošného, projektu s optimálním poměrem vyvážených, neskreslujících a dostatečně zajímavých informací. Reálný pohled ovšem napovídá, že v současném společensko-politickém klimatu, by to byl úkol pro velmi odvážného úředníka, připraveného na prudké výpady z obou stran názorového spektra, který příliš nelpí na setrvání ve funkci...

	1 - rozhodně ano	2- spíše ano	3- spíše ne	4- rozhodně ne
1.Čas, který je v ŠVP vyčleněn multikulturní výchově je adekvátní potřebám žáků.	4	10	2	0
2. Úroveň obsahové části multikulturní výchovy je na odpovídající úrovni.	3	7	5	1
3.Uvítal(a) bych multikulturní vzdělávací projekty prováděné na školách tematicky zaměřenými organizacemi neziskového nebo státního sektoru.	3	8	4	1
4. Cítíte změnu trendu a tendence, aby byl na multikulturní výchovu kladen větší důraz.	5	7	4	0
5. Odráží se současná problematika multikulturalismu a uprchlictví na třídním klimatu a chování žáků při výuce?	2	7	6	1
6. Při výuce jsou probírány i negativní skutečnosti týkající se jednotlivých kultur.	2	8	6	0

9.2 Poznatky z osobní účasti na projektech

Jak jsme již avizovali, všech projektů, jsem se osobně účastnil. Většinou z povzdálí jsme pozorovali, jak jsou projekty přijímány a jaké jsou jejich reakce. Z chování dotazovaných i jejich reakcí jsme byli příjemně překvapeni. U většiny byl patrný zájem a zvědavost. Pozitivně byly také hodnoceny formy programů, kdy je patrné, že téměř jakákoli aktivita, která vybočuje ze zaběhlého koloritu, je přijímána, alespoň z počátku, pozitivně. Domníváme se, že žáci vnímají projekty jako zpestření klasické výuky a do jisté míry neřeší, na co je projekt zaměřen. Navíc jsou svolní ke spolupráci, stále mají v podvědomí, že nejsou na dobrovolné akci, ale stále se účastní vzdělávacího procesu. Těchto výhod je třeba při multikulturní výchově využít. Je velmi pravděpodobné, že různé druhy moderních vzdělávacích aktivit jsou v poměru s klasickým stylem vyučování úspěšnější a jsou také lépe přijímány a hodnoceny.

9.3 Vyhodnocení hypotéz

9.3.1 Test dobré shody

Test dobré shody (taky Pearsonův chí-kvadrát test) je metoda matematické statistiky, rozdělení pravděpodobnosti. Takové rozdělení může být dáno včetně parametrů, nebo s neznámými parametry. Test se mimo jiné často používá pro ověřování hypotéz v kontingenční tabulce.⁶⁰

Kdy použít Chi-kvadrát test dobré shody?

Chi-kvadrát test používáme v případě, že chceme zkoumat vztah mezi kategorickými proměnnými.

Příklad: Závisí výběr studijního oboru na pohlaví? Závisí oblíbená značka bot na věku (věk kategorizovaný např. na: mladí 0-30, starší 31-více) jednotlivce?

Kdy použít jiný test?

V případě, že zkoumáme kvantitativní proměnné, je často lepší zvolit jiný statistický test.

Příklad: Závisí oblíbený sport na věku (věk nekategorizovaný) jednotlivce? Závisí výška jednotlivce na váze?

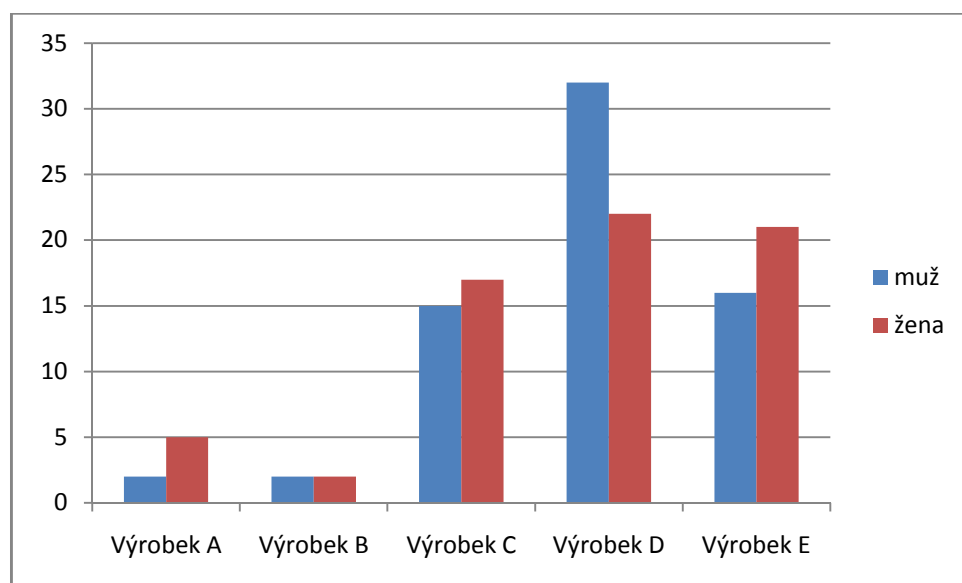
Na následujícím příkladu si ukážeme jak prezentovat data a jak interpretovat výsledky testu (na zaklade tzv. p-hodnoty) Představte si, že máte data o prodeji pěti výrobků A-E a taky informaci zda si ho koupil muž nebo žena. Chcete zjistit zda prodej výrobku závisí na pohlaví zákazníka

⁶⁰Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Test_dobr%C3%A9_shody

Vytvoříme si kontingenční tabulku (tabulku četností), jde o tabulku pozorovaných hodnot

	muž	žena	SUMA
Výrobek A	2	5	7
Výrobek B	2	2	4
Výrobek C	15	17	32
Výrobek D	32	22	54
Výrobek E	16	21	37
SUMA	67	67	134

Data můžeme graficky prezentovat.

Z grafu je vidět, že například výrobek D si zvolilo více mužů než žen. Výrobek E zase preferovalo více žen. Je to ale dostatečně významný rozdíl abychom mohli vyhlásit, že prodej výrobků závisí na pohlaví? Abychom mohli zodpovědět tuhle otázku, potřebujete testovat hypotézu

Nulová hypotéza H_0 : Četností nezávisí na kategoriích (v našem případě na pohlaví)

Alternativní hypotéza H_1 : Četností závisí na kategoriích (v našem případě na pohlaví)

Abychom testovali tyhle hypotézy, musíme si zvolit hladinu významnosti.

Vytvoříme tabulku očekávaných hodnot (odhadnutých)

	muž	žena	SUMA
Výrobek A	3,50	3,50	7,00
Výrobek B	2,00	2,00	4,00
Výrobek C	16,00	16,00	32,00
Výrobek D	27,00	27,00	54,00
Výrobek E	18,50	18,50	37,00
SUMA	67,00	67,00	134,00

Výpočet χ^2 .

χ^2	muž	žena	SUMA
Výrobek A	0,642857	0,642857	1,285714
Výrobek B	0	0	0
Výrobek C	0,0625	0,0625	0,125
Výrobek D	0,925926	0,925926	1,851852
Výrobek E	0,337838	0,337838	0,675676
			3,938242

Určení počtu stupňů volnosti (sloupec-1)x(radek-1)=(s-1)x(r-1).

Pro danou tabulku (2-1)x(5-1)=4 stupně volnosti. V tabulkách zjistíme kritickou hodnotu pro daný stupeň volnosti a hladinu významnosti, kterou volíme na 0,05, tato hodnota je 9,483. Vzhledem k tomu, že naše hodnota je 3,93 což je menší než je kritická hodnota 9,483, hypotézu h_0 nezamítáme.

Většinou se používá alfa=0,05 (5%),v případě málo pozorování lze zvolit i 0,1 (10%)

1. Zvolíme si tedy alfa=0,05
2. Spočteme si testovou statistiku a p-hodnotu
3. V případě, že p-hodnota testu bude menší než 0,05,zamítneme nulovou hypotézu ve prospěch alternativní. V případě, že p-hodnota bude větší než 0,05, nemůžeme zamítnout nulovou hypotézu a přijmeme ji.

9.3.2 Hypotéza 1

Rodinné prostředí má při tvorbě postojů k multikulturalismu větší význam než ostatní subjekty ovlivňující tyto postoje.

Budeme testovat následující hypotézy:

H₀: Není statisticky významný rozdíl mezi různými vlivy na postoj žáků k multikulturalismu

nulová hypotéza

H_a: Je statisticky významný rozdíl mezi různými vlivy na postoj žáků k multikulturalismu
alternativní hypotéza

K testování použijeme Chi-kvadrát test dobré shody. V případě, že vyjde p-hodnota testu větší jako 0.05 (5% hladina významnosti), přijmeme H₀, když vyjde menší, přijímáme H_a

3. Na Váš postoj k vnímání odlišných kultur a národností a jejich zvyklostí a soužití s nimi má vliv:

1= žádný vliv, 7= maximální vliv -označ zvolenou variantu u každého řádku

	1	2	3	4	5	6	7	SUMA
Rodina	11	19	20	35	45	28	28	186
Škola, sebevzdělávání	6	24	33	48	33	36	6	186
TV, rozhlas	43	39	35	30	21	8	10	186
Přátelé	13	35	39	49	33	5	12	186
Sociální sítě	26	52	48	30	13	6	11	186

překategorizujeme na:

1) slabý nebo žádný vliv (1,2,3)

2) neutrální (4)

3) silný nebo maximální (5,6,7)

Tabulka pozorovaných hodnot

	slabý anebo žádný	neutrální	silný alebo maximální	SUMA
Rodina	50	35	101	186
Škola, sebe- vzdělávání	63	48	75	186
TV, rozhlas	117	30	39	186
Přátelé	87	49	50	186
Sociální sítě	126	30	30	186
	443	192	295	930

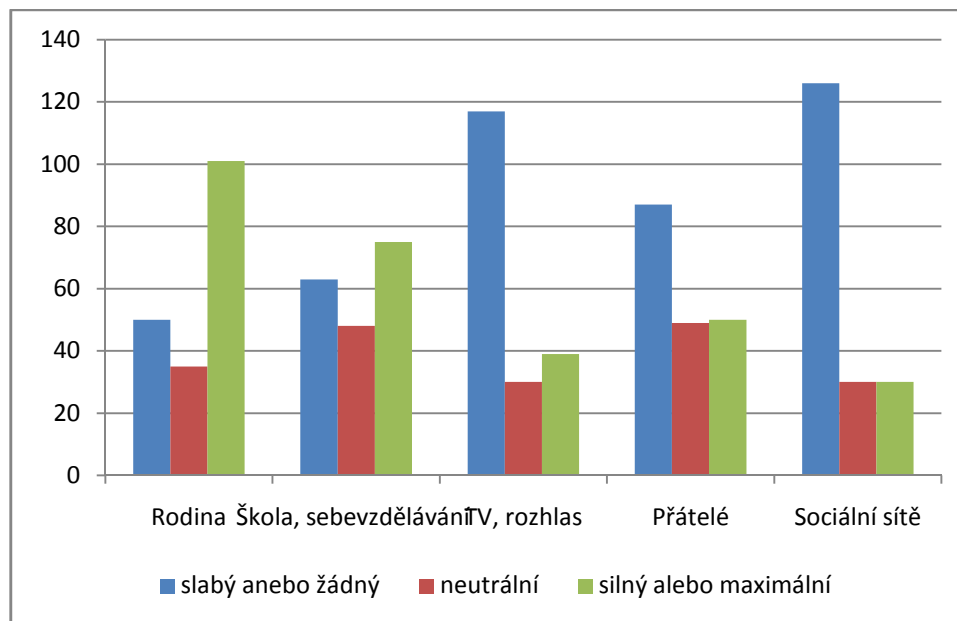
Tabulka očekávaných hodnot

	slabý anebo žádný	neutrální	Silný anebo maximální
Rodina	88,6	38,4	59
Škola, sebe- vzdělávání	88,6	38,4	59
TV, rozhlas	88,6	38,4	59
Přátelé	88,6	38,4	59
Sociální sítě	88,6	38,4	59

p-hodnota Chi-kvadrat testu	0,00
-----------------------------------	------

p-hodnota je menší jako 0.05, přijímáme H_a

Závěr: Je statisticky významný rozdíl mezi různými vlivy na postoj k multikulturalismu

V grafickém znázornění vidíme, že rodina má nejsilnější vliv. Jak ukázal test, rozdíl je statisticky významný. Proto můžeme hypotézu verifikovat.

9.3.3 Hypotéza 2

Existuje statisticky významný rozdíl mezi žáky komunikujícími v rodinném prostředí o současné problematice multikulturalismu a migrace a těmi nekomunikujícími.

H₀: Není statisticky významný rozdíl mezi žáky komunikujícími v rodinném prostředí o současné problematice multikulturalismu a migrace a těmi nekomunikujícími.

nulová hypotéza

H_a: Je statisticky významný rozdíl mezi žáky komunikujícími v rodinném prostředí o současné problematice multikulturalismu a migrace a těmi nekomunikujícími.

alternativní hypotéza

Diskutujete v rodinném prostředí o současné problematice prolínání kultur a uprchlictví?

Pozorované hodnoty

1. ano	73
2. jen zřídka	89
3. ne	24
	186

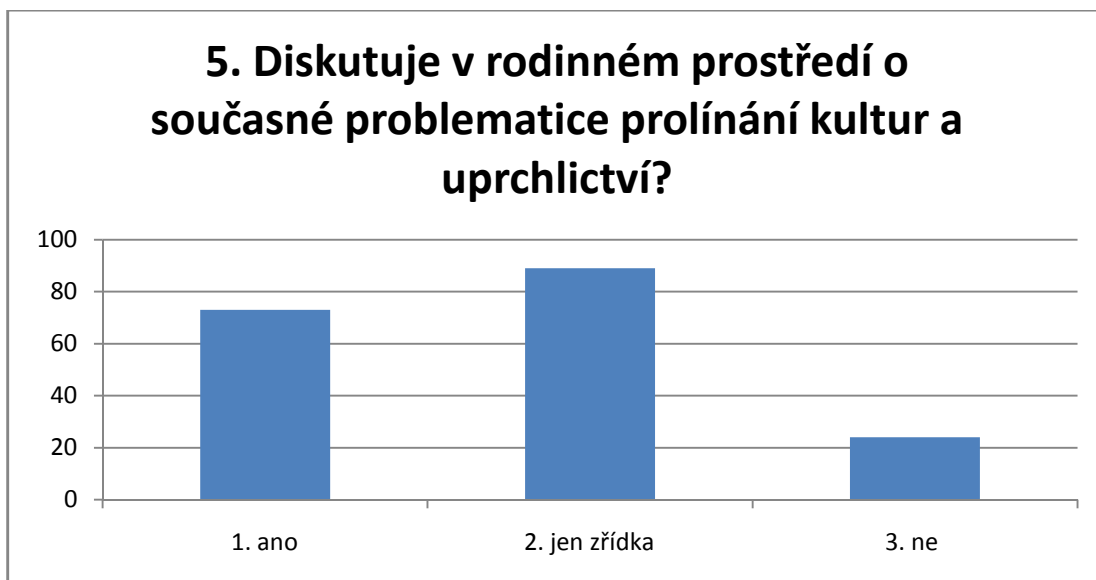
Očekávané hodnoty

1. ano	62
2. jen zřídka	62
3. ne	62
	186

p-hodnota Chi-kvadrat testu	0,00
-----------------------------------	------

p-hodnota testu je menší jak 0.05,

Je statisticky významný rozdíl mezi žáky komunikujícími v rodinném prostředí o současné problematice multikulturalismu a migrace a těmi nekomunikujícími.

Z grafu vidíme, že naprostá většina respondentů komunikuje (ano) nebo zřídka (jen zřídka), proto můžeme hypotézu verifikovat

9.3.4 Hypotéza 3

Mezi žáky vnímajícími obohacování ze strany jiných kultur jako problematické a těmi, kteří ho vnímají spíše pozitivně, neexistuje významný rozdíl

H3-ot.č.2

H₀: Není statisticky významný rozdíl mezi pozitivním a negativním vnímáním

H_a: Je statisticky významný rozdíl mezi pozitivním a negativním vnímáním

Kulturně-spoločenskému obohacení ze strany jiných kultur

A) jsem nakloněn (a) a vítám ho	15
B) jsem nakloněn (a) a vítám ho jen v rámci podobných kultur jako naše	22
C) mi nevadí, pokud mě obohatí a nebude omezovat	76
D) myslím, že prolínání kultur může být problematické	58
E) jsem zásadně proti jakémukoli vlivu cizích kultur	15
	186

překategorizujemena

1) pozitivně (a, b, c)

2) negativně (d,e)

Pozorované hodnoty

Kulturně-spoločenskému obohacení ze strany jiných kultur vnímám:

Pozitivně	113
Negativně	73

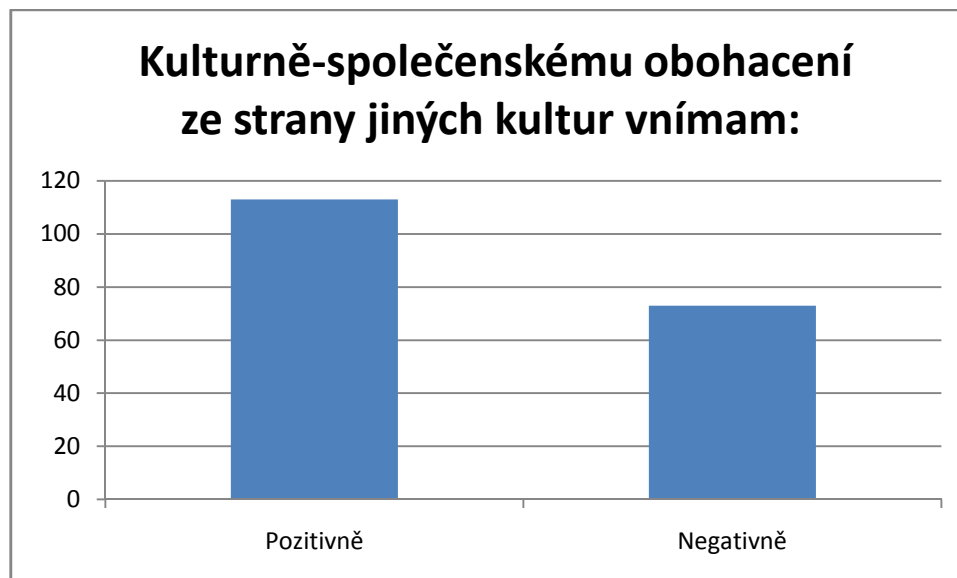
Očekávané hodnoty

Pozitivně	93
Negativně	93

p-hodnota Chi-kvadrat testu	0,003
-----------------------------	-------

p-hodnota testu je menší jako 0.05, přijímáme H_a

Je statisticky významný rozdíl mezi pozitivním a negativním vnímáním, hypotézu můžeme falzifikovat.

Na základě výsledků je hypotéza falzifikována, jelikož existuje významný rozdíl mezi žáky vnímajícími obohacování ze strany jiných kultur jako problematické a těmi, kteří ho vnímají spíše pozitivně.

9.3.5 Hypotéza 4

Existuje statisticky významný rozdíl v počtu těch žáků, kteří hodnotí projekt z hlediska získaných informací pozitivně a těch kteří ho hodnotí negativně.

H₀: Není statisticky významný rozdíl v počtu těch žáků, kteří hodnotí projekt z hlediska získaných informací pozitivně a těch kteří ho hodnotí negativně.

H_a: Existuje statisticky významný rozdíl v počtu těch žáků, kteří hodnotí projekt z hlediska získaných informací pozitivně a těch kteří ho hodnotí negativně.

Při účasti na projektu jsem se dozvěděl (a)

A) Mnoho nových a zajímavých informací	76
B) Nové informace měnící můj pohled na problematiku	54
C) Informace, které nepokládám za důležité	32
D) Téměř nic nového a přínosného	24
	186

překategorizujeme na:

1) pozitivně (1,2)

2) negativně (3,4)

Pozorované hodnoty

pozitivně	130
negativně	56
	186

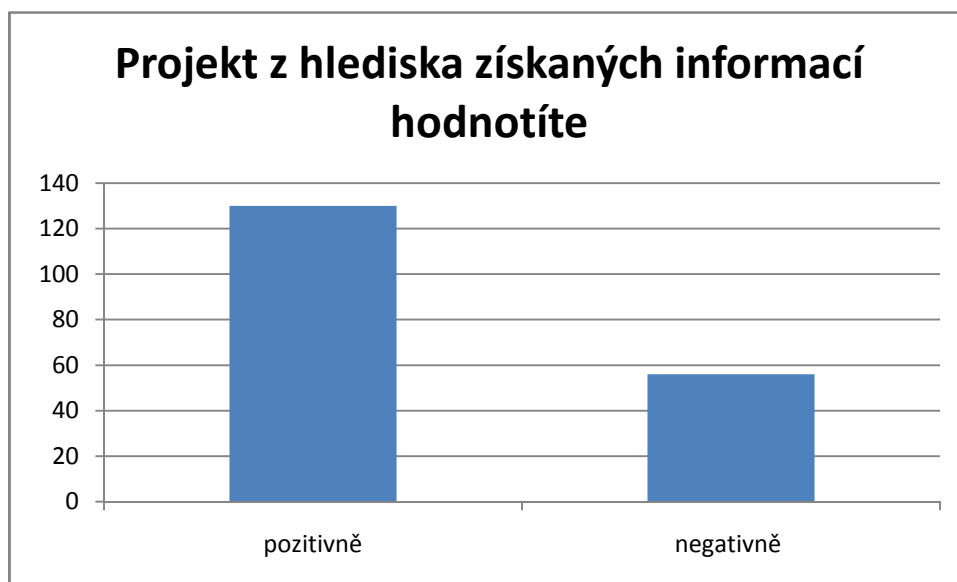
Očekávané hodnoty

pozitivně	93
negativně	93
	186

p-hodnota Chi-kvadrat testu	0,00
-----------------------------	------

p-hodnota testu je menší jako 0.05, přijímáme H_a

Většina studentů (70%) odpovídala pozitivně.

Existuje statisticky významný rozdíl v počtu těch žáků, kteří hodnotí projekt z hlediska získaných informací pozitivně a těch kteří ho hodnotí negativně. Hypotéza je tedy verifikována a výsledek hovoří, že projekty jsou hodnoceny kladně staticky významnou většinou účastníků.

ZÁVĚR

Současná doba skýtá velmi zajímavý pohled, kdy fenomén multikulturalismu vyplňuje neobvykle velkou část veřejného prostoru a v historické linii, řekněme posledních dvou let, je velmi diskutovaným tématem. Veřejná debata ale není zaměřena jednosměrně, nejedná se tedy pouze o strategie vedoucí k rozvoji tohoto ideového hnutí. V reakcích na dlouhodobě eskalující problémy, pramenící ze soužití rozdílných kultur na různých místech planety, v našem případě zejména v Evropě, a neustále se zvyšující počty lidí, kteří jsou nuceni, nebo chtějí, měnit místo svého pobytu se stále častěji musíme zamýšlet nad skutečností, že multikulturní ideály musejí být podrobeny revizi reagující na současný, společnost překvapující a ještě hůře předvídatelný stav. Multikulturní výchova, která se z východisek multikulturalismu generuje, čelí podobným výzvám. Výzvám, ovšem čelí celá společnost, která současnou situaci musí akceptovat jako úkol, jehož řešení bude prověrkou vyspělosti a schopnosti reagovat na skutečnosti zásadního charakteru.

V teoretické části jsme se zaměřili na základní teoretická východiska spojená s multikulturní výchovou. V historickém exkurzu jsme popsali důležité milníky multikulturního vývoje Evropy, České republiky a států, o nichž se domníváme, že měli a mají zásadní význam v multikulturní současnosti. Také migrace a globalizace jsou rychle se rozvíjející fenomény současnosti. Jejich vývoj a směřování má pro multikulturní výchovu stále náročnější požadavky. Zásadní roli v pojetí multikulturní výchovy mají státní a neziskové organizace. Stát jako všeobecný garant, tvůrce edukačních programů a dokumentů, legislativy i finanční podporovatel. Neziskový sektor, jehož hlavním cílem je reakce na aktuální potřeby a aktivita zejména v oblastech, kde má stát omezené možnosti působnosti, nebo kde nedokáže rychle reagovat na vzniklé situace, se dostává do situace, kdy je o jeho aktivity nebo jejich posouzení enormní zájem, nebo jsou tyto aktivity rovnou striktně zavrhovány. Zabývali jsme se jeho hlavními cíly, členěním, financováním.

Praktická část poskytla především velké množství, mnohdy neočekávaných zkušeností. Velmi často jsme řešili nepředpokládané situace a uvědomovali si, že současné společenské klima nemusí být a není ideálním prostředím pro multikulturní výzkumy. Při vynaložení značného úsilí jsme dosáhli vytyčených cílů v počtech dotazovaných i relativní spokojenosti se zkoumanými projekty. Jejich počet byl ovšem očekáván větší. Po provedení statistických výpočtů a důkladné analýze odpovědí bylo konstatováno, že i přes relativně nepříznivou situaci panující ve společnosti je multikulturní výchova vnímána žáky veskrze

pozitivně a záleží na aktérech zodpovědných za multikulturní vzdělávání i nás samotných jakým směrem se bude ubírat a zdali bude úspěšná.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1.] BANKS, James, *Educating Citizens in a Multicultural Society*. New York Teachers College Pres 2007, 216 s. ISBN 08-077-481-29
- [2.] BARŠA, Pavel; BARŠOVA, Andrea. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: MU 2005 ISBN 80-210-3875-6.
- [3.] BECK, Ulrich. *Co je to globalizace? Omyly a odpovědi*. Brno: CDK, 2007. ISBN 978-80-7325-123-9
- [4.] BÍLÁ KNIHA 2002, [online] <http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol>
- [5.] BOUKAL, Petr, 2013. *Fundraising pro neziskové organizace*. 1. vyd. Praha: Grada, 260 s. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-4487-2
- [6.] BURYÁNEK, Jan, *Interkulturní vzdělávání: Příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2002. ISBN: 978-80-710-6614-9.
- [7.] CAMPBELL, Angus, *message to people who travel illegally by boat to Australia* [online] https://www.youtube.com/watch?v=BypuBsE_Eq8
- [8.] CÍLEK, Václav, <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/3581661>
- [9.] CIZINCI V BRNĚ, [online] <http://brno.idnes.cz/cizinci-v-brne-0fo-/brno-zpravy.aspx?klic=64254>
- [10.] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, *Cizinci, počet cizinců* [online] <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizinc>
- [11.] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, *Nejvíce zastoupené menšiny* [online] <https://www.czso.cz/csu/cizinci/nejvice-zastoupene-mensiny>
- [12.] ČLOVĚK V TÍSNI, [online] <https://www.clovekvtisni.cz/cs/o-nas>
- [13.] DANĚK, Petr. *Nerovnoměrný rozvoj světa* [online]. http://www.kap.zcu.cz/opory/studijni_texty/kniha_stat_prostor/kap.Danek.doc Kap. zcu.cz. [cit. 2009-01-21]
- [14.] DAŇOVÉ ASIGNACE V ČR, [online], http://www.kvf.vse.cz/storage/1168943740_sb_pribyl.pdf

- [15.] DOTAČNÍ PROGRAM NA PODPORU VZDĚLÁNÍ V JAZYCÍCH NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN A MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY MŠMT 2015 [online] <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/dotacni-program-msmt-na-podporu-vzdelavani-v-jazycich-3>
- [16.] DRUCKER, Peter Ferdinand, 1994. Řízení neziskových organizací: praxe a principy. Pra-ha: Management Press, 184 s. ISBN 80-85603-38-1.
- [17.] FRYČ, Pavol, Goulli, Rochdi a kol. Neziskový sektor v ČR. Praha: EUROLEX BOHEMIA. 2001. ISBN 80-86432-04-1
- [18.] GAZDÍK, Roman, Austrálie se omluvila domorodcům. Lidé plakali. [online] <http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/australie-se-omluvila-domorodcum-lide-plakali/r~i:article:519875>[cit 2008-02-13]
- [19.] HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek, Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit. Antropologická perspektiva – Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. – 279 s. ISBN 80-86898
- [20.] HLADÍK, Jakub. Multikulturní výchova: Socializace a integrace menšin. Zlín: UTB, 2006. ISBN 80-7318-424-9
- [21.] HLADÍK, Jakub, Konstrukce a modely multikulturních kompetencí, Pedagogická orientace 20(4), 2010, [online] <https://journals.muni.cz/pedor/issue/view/118>
- [22.] JAKOUBEK, Marek, HORVÁTHOVÁ, Jana. Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: (antropologická perspektiva). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-868-9822-9
- [23.] KRIVOROVÁ, Iva, MATÝSKOVÁ, POBOŘIL: 1. multikulturní výchova, 2. teorie MKV. Multikulturní výchova II, Ostravská univerzita, 2003, 72 s., ISBN 80-70422-918-6
- [24.] LEHMANOVA, Zuzana. Aktuální otázky globalizace. Praha: Oeconomica, 2003. 407 s. ISBN 80-245-0621-1
- [25.] MEZŘIČSKÝ, Václav, Globalizace., Praha: Portál, 2003. 152 s. ISBN 80-7178-748-
- [26.] MULTIKUTURNÍ CENTRUM PRAHA, [online] <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/zakladni-proudy-multikulturalismu/>
- [27.] NEZÁVISLÉ SOCIÁLNĚ-EKOLOGICKÉ HNUTÍ, [online] nezávislé sociálně-ekologické hnutí, <http://nesehnuti.cz/>

- [28.] PRŮCHA, J. Multikulturní výchova: Příručka nejen pro učitele. Praha : Triton 2006, 263 s. ISBN 80-7254-866-2
- [29.] PRŮCHA, J. Multikulturní výchova, Teorie, praxe, výzkum. Praha : ISV 2001, 211 s. ISBN 80-85866-72-2
- [30.] RADA VLÁDY PRO NNO, [online] <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/zakladni-informace-767>
- [31.] RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ
Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2005, 92 s. ISBN 80-87000-02-1
- [32.] SEKOT, Aleš, Sociologie v kostce, 2. vyd. Brno: Paido, 2004, 206 s. ISBN 80-7315-077-8
- [33.] SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, Postoje veřejnosti k cizincům – únor 2015
[online]
http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7350/f3/ov150303b.pdf
- [34.] SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, Názory veřejnosti na usazování cizinců – únor 2015 [online]
http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7349/f3/ov150303a.pdf
- [35.] SPOLEHLIVÁ A VEŘEJNĚ PROSPĚŠNÁ ORGANIZACE, [online],
<http://www.znackaspolehlivosti.cz/o-znacce/>
- [36.] STRATEGICKÉ A KONCEPČNÍ DOKUMENTY MŠMT, [online]
<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategicke-a-koncepcni-dokumenty-cerven-2009>
- [37.] ŠVIHLÍKOVÁ, Ilona. Globalizace a krize: souvislosti a scénáře. Všeň: Grimmus, 2010, 291 s. ISBN 9788087461013
- [38.] ŠVINGALOVÁ, D. Úvod do multikulturní výchovy. Liberec : Jiří Uhlíř-IRBIS, 2007. 116 s. ISBN 978-80-903953-0-5
- [39.] TAYLOR, Charles, GUTAMANN Anna,. Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition. Princeton, NJ: Princeton University Press. 1994 ISBN: 0-691-03779-5

- [40.] TISKOVÁ ZPRÁVA – Konference NO v roce 2016, 9.11.2015, [online].
<http://www.uzs.cz/cz/aktuality/73/tiskova-zprava--konference-neziskove-organizace-v-roce-2016-5-11-2015>
- [41.] ÚČETNÍ STANDARDY Ministerstvo financí České republiky [online].
<http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/ucetnictvi/ucetni-standardy> [cit. 2014-05-11]
- [42.] ÚČETNICTVÍ NEVÝDĚLEČNÝCH ORGANIZACÍ – ZÁKON, VYHLÁŠKA, STANDARDY: podle stavu k 17.2.2014, 2014. Ostrava: Sagit, 128 s. ISBN 978-80-7488-044-5.
- [43.] WIKIPEDIE, Etnologie, [online] <https://cs.wikipedia.org/wiki/Etnologie>, [cit. 2015-03-20]
- [44.] WIKIPEDIE, Etnografie, [online] <https://cs.wikipedia.org/wiki/Etnografie>, [cit. 2015-04-27]
- [45.] ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva-globalizace-bezpečnost. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 510 s. ISBN 978-80-7380-026-0.
- [46.] ZPRÁVA O STAVU ROMSKÉ MENŠINY V ČESKÉ REPUBLICE ZA ROK 2014 Vydal: Úřad vlády ČR [online] <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-2014.pdf>
- [47.] 10 NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH ZMĚN V OBLASTI NEZISKOVÉHO PRÁVA, TOGOTO, [online] <http://zakonyvkapse.cz/10-nejdulezitejsich-zmen-v-oblasti-neziskoveho-prava/> [cit.2013-11-04]

SEZNAM OBRÁZKŮ

Vývoj počtu cizinců v ČR podle typu pobytu obr. 1	21
Nejčastější státní občanství cizinců v ČR obr. 2.....	22
Přizpůsobení se cizinců našim životním zvyklostem obr. 3	24
Vztah multikulturní výchovy k okruhům školské edukace obr. 4	40

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK - ŽÁCI

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK - UČITELÉ

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK -ŽÁCI

ŽENA

MUŽ

Bydlím v obci do 10 tis. obyvatel

10-30tis. obyv.

30-100tis.obyv.

nad 100 tis.

1.Na svojí národní příslušnost jsem:

- A) hrdý
- B) vážím si jí, ale nepřeceňuji
- C) je mi lhostejná
- D) jsem spíše nespokojen
- E) jsem nespokojen, stydím se

2. Kulturně-společenskému obohacení ze strany jiných kultur

- A) jsem nakloněn (a) a vítám ho
- B) jsem nakloněn (a) a vítám ho jen v rámci podobných kultur jako naše
- C) mi nevadí, pokud mě obohatí a nebude omezovat
- D) myslím, že prolínání kultur může být problematické
- E) jsem zásadně proti jakémukoli vlivu cizích kultur

3. Na Váš postoj k vnímání odlišných kultur a národností a jejich zvyklostí a soužití s nimi má vliv:

1= žádný vliv, 7= maximální vliv -označ zvolenou variantu u každého řádku

	1	2	3	4	5	6	7
Rodina							
Škola, sebevzdělávání							
TV, rozhlas							
Přátelé							
Sociální sítě							

4. Při získávání informací o ostatních kulturách, hodnotíte informace od uvedených subjektů takto:

1= nepravdivé-lživé, 7= maximálně pravdivé-označ zvolenou variantu u každého řádku

	1	2	3	4	5	6	7
Rodina							
Škola							
TV, rozhlas							
Přátelé							
Sociální sítě							

5. Diskutuje v rodinném prostředí o současné problematice prolínání kultur a uprchlictví?

- A). ano B). jen zřídka C). ne

6. Vaši rodiče vnímají soužití rozličných kultur takto:

- A) jsou takovému trendu nakloněni
B) pozitivně, ale mají výhrady
C) spíše negativně
D) naprosto tento směr zavrhnoují
E) nezajímá je to
F) nevím

7. Výuka ve škole je z pohledu výchovy o jiných kulturách a soužití s nimi:

- A) dostatečně obsáhlá a vyvážená
B) toto téma by mělo být více zastoupené
C) zcela nedostatečná

8. Přiřadte k uvedeným oblastem hodnotu Vašeho zájmu:

1=nezájem, 7= maximální zájem - označ zvolenou variantu u každého řádku

	1	2	3	4	5	6	7
Cizí kultury a zvyky							
Světová náboženství							
Česká historie							
Kultura a zvyky národnostních menšin v ČR							
Rasová nenávisť, konflikty kultur							

9. Chtěl (a) by si se zúčastnit dalšího projektu, který byl zaměřen na informovanost nebo sblížení odlišných kultur a národů ?

- A). ano B) nevím C) ne

10. Chtěl(a) by si se aktivně podílet na projektu, který byl zaměřen na informovanost nebo sblížení odlišných kultur a národů ?

- A) ano B) nevím C) ne

11. Při účasti na projektu jsem se dozvěděl(a)

- A) Mnoho nových a zajímavých informací
B) Informace mění můj pohled na problematiku
C) Informace, které nepokládám za důležité
D) Téměř nic nového a přínosného

12. Projekt, který si absolvoval(a) hodnotíš v uvedených aspektech

1= nízká úroveň, 7= vysoká úroveň - označ zvolenou variantu u každého řádku

	1	2	3	4	5	6	7
Organizace							
Úroveň aktérů, organizátorů							
Kvalita obsahu							
Smysluplnost							
Osobní přínos							

13. Uvítali byste vzdělávací program, který by Vám představil několik kultur, náboženství nebo národností současně, včetně jejich kladů i záporů.

- 1 Určitě ano
2. Spíše ano s přiměřeným množstvím informací
3. Spíše bych upřednostnil (a), představovat kultury zvlášť
4. Nevím
5. Ne, nechci poznávat, nezajímá mě to

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK -UČITELÉ

Na níže uvedené otázky prosím odpovězte označením jednoho ze čtyř polí, kde čísla jsou alternací těchto odpovědí:

1-rozhodně ano, 2-spíše ano,3-spíše ne, 4-rozhodně ne

Na poslední otázku prosím odpovězte dle Vašeho uvážení.

	1	2	3	4
1.Čas, který je v ŠVP vyčleněn multikulturální výchově je adekvátní potřebám žáků.				
2. Úroveň obsahové části multikulturální výchovy je na odpovídající úrovni.				
3.Uvítal (a) bych multikulturální vzdělávací projekty prováděné na školách tematicky zaměřenými organizacemi neziskového nebo státního sektoru.				
4. Cítíte změnu trendu a tendence, aby byl na multikulturální výchovu kladen větší důraz.				
5. Odráží se současná problematika multikulturalismu a uprchlictví na třídním klimatu a chování žáků při výuce?				
6. Při výuce jsou probírány i negativní skutečnosti týkající se jednotlivých kultur.				

7. Jaký typ výuky by byl podle Vašeho názoru nejefektivnější a měl očekávaný výsledek v rámci multikulturálního vzdělávání.